

STAROSTWO POWIATOWE W LEŻAJSKU

Procedury i strategie zarządzania kryzysem w szkole

opracowane na potrzeby zarządzania
sytuacjami kryzysowymi w szkołach prowadzonych
przez Powiat Leżajski w oparciu o „Procedury,
strategie zarządzania kryzysem w szkole dla Miasta Gdańska”
oraz poradnik dla nauczycieli i innych pracowników szkoły
„Zapobieganie Samobójstwom” wydany nakładem MEN.

LEŻAJSK, maj 2008

*Serdeczne podziękowania za pomoc
w opracowaniu niniejszej publikacji składamy
Krzysztofowi Sarzale - Kierownikowi
Centrum Interwencji Kryzysowej PCK w Gdańsku*

SPIS TREŚCI

Część I. Wprowadzenie	5
Część II. Podstawowe założenia	6
Część III. Propozycje zmian systemowych	7
Część IV. Zakres kompetencji instytucji w zakresie działań kryzysowych ...	9
Część V. Procedury ogólne	12
Ogólny schemat zarządzania kryzysem w szkole	12
Realizatorzy działań kryzysowych	14
Przykładowy zakres obowiązków pracowników szkoły, na wypadek krytycznych zdarzeń szkolnych	15
Działania interwencyjne – lista sprawdzająca ogólna	17
Interwencja Policji.....	19
Interwencja Straży Miejskiej.....	21
Część VI. Procedury szczegółowe	22
Sposób reagowania – zamach samobójczy ucznia	22
Warunki skutecznej interwencji po próbie samobójczej ucznia	24
Lista sprawdzająca – zamiar samobójczy ucznia	26
Lista sprawdzająca – ryzyko ponownej próby samobójczej	27
Sposób reagowania – żałoba po śmierci samobójczej ucznia	28
Sposób reagowania – żałoba po śmierci ucznia (uwaga: za wyjątkiem śmierci samobójczej)	29
Sposób reagowania – konieczność zawiadomienia o śmierci ucznia ..	30
Sposób reagowania – epizod psychotyczny ucznia	32
Sposób reagowania – nadużywanie środków odurzających	33
Wskazówki do postępowania z uczniem, który chce okaleczyć siebie lub innych	34
Sposób reagowania: incydent bombowy	36
Sposób reagowania – niebezpieczna substancja	38
Kontakt z mediami w sytuacji kryzysowej	39

Część VII. Załączniki	41
Załącznik 1 – Kodeks Etyczno-Zawodowy Pedagoga	41
Załącznik 2 – „10 tez o schizofrenii” - podstawowe informacje na temat choroby opracowane przez Światowe Towarzystwo Psychiatryczne (WPA), najważniejsze objawy depresji	43
Załącznik 3 – Słowniczek używanych pojęć	45
Załącznik 4 – Skład osobowy zespołu uczestniczącego w opracowywaniu „Procedur i strategii zarządzania kryzysem w szkole”	51
Załącznik 5 – Telefony i miejsca, gdzie można uzyskać pomoc	52

CZĘŚĆ I.

WPROWADZENIE

Naturalnym etapem w życiu każdego młodego człowieka jest pewien stan chaosu, kiedy znany dotąd, postrzegany porządek świata przestaje istnieć, a w jego miejsce nie ukształtował się jeszcze w miarę spójny obraz nowej rzeczywistości. Jest to czas negacji, często czas młodzieńczego buntu, czas poszukiwania autonomii, czas eksperymentowania, szukania własnych granic, czas wielkiej próby i trudnych pytań. Już sam stan osiągnięcia fizycznej i psychicznej dojrzałości jest dla młodego człowieka trudnym życiowym doświadczeniem, zazwyczaj również wspaniałym i niezwykle twórczym, jednak niekiedy także traumatycznym, czyli pełnym stresów i problemów.

Poszukiwanie własnej autonomii i próba przekraczania granic może być fascynującą przygodą, jednak dla wielu nastolatków okres dorastania wypełniony jest również wydarzeniami, wywołującymi trudne do wytrzymania napięcia emocjonalne.

Pojawiające się w tym czasie wahania nastroju, a nawet stany depresyjne, zachowania agresywne, niespójność w myśleniu, negowanie rzeczywistości, to w wieku dojrzwania częste zachowania. W atmosferze akceptacji, oparcia, możliwości odwołania się do pozytywnych wzorców młody człowiek uczy się, jak w sposób niezagrażający nikomu i społecznie akceptowany radzić sobie w trudnej życiowej sytuacji i jak redukować napięcia emocjonalne. Na tym, między innymi, polega dorastanie i prawidłowy proces socjalizacji. Zagrożenie może rodzić się wówczas, gdy w tym naturalnym procesie wystąpią zakłócenia. Wobec poczucia braku akceptacji, czasem opuszczenia i osamotnienia oraz znając głównie negatywne wzorce zachowań, łatwo sięgnąć po destrukcyjne sposoby radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych.

Szczególny obowiązek reagowania na niepokojące sygnały i zachowania dzieci i młodzieży spoczywa niewątpliwie na nauczycielach, wychowawcach klas i pedagogach szkolnych. Powinni oni potrafić rozróżnić stan naturalnego chaosu, towarzyszącego młodym ludziom w okresie dojrzwania i dorastania, od chaosu stanowiącego zagrożenie dla ich życia lub zdrowia. Dość łatwo bo-

wiem zbagatelizować poważne zagrożenie, mówiąc, że dziecko zachowuje się w określony sposób, gdyż przechodzi „trudny okres dojrzewania i buntu”. To jest możliwe, ale jednak możliwe jest również, że poziom stresu, którego doświadcza dziecko, powoduje, że nie jest ono w stanie uporać się z codziennymi zmartwieniami i kłopotami za pomocą prostych metod. Wtedy często w sposób nagły pojawia się ostry kryzys, który ogarnia całą rzeczywistość młodego człowieka i nasila stres do poziomu krytycznego.

Szkola, z racji swojego charakteru i swoich funkcji zobowiązana jest do wczesnego rozpoznawania problemów i podejmowania oddziaływań profilaktycznych (uprzedzających), wychowawczych (interwencyjnych), a czasami także resocjalizacyjnych (naprawczych).

Podstawowym celem tego opracowania jest pokazanie, jak skutecznie zarządzać kryzysem w szkole, czyli jak redukować czynniki mające wpływ na wzrost skutków destrukcyjnych oraz jak wzmacniać czynniki ochronne. Niniejsze procedury i strategie pomyślane zostały jako narzędzie efektywnego reagowania na trudne lub zaskakujące sytuacje wychowawcze.

CZĘŚĆ II.

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA

Założenia wstępne:

- działania prewencyjne powinny mieć pierwszeństwo przed restrykcjami, co nie oznacza rezygnacji z mądrego, dobrze uzasadnionego nacisku wychowawczego;
- jedynie skoordynowane, wielopłaszczyznowe, komplementarne działania różnych podmiotów mogą doprowadzić do osiągnięcia zakładanych celów;
- różne podmioty i organa winny prezentować i promować jedną, spójną strategię w zakresie przeciwdziałania kryzysom wychowawczym;
- proponowane działania muszą mieć charakter systemowy, tj. wymogiem jest objęcie koncepcją, działaniem i badaniem skuteczności wszystkich aspektów krytycznych sytuacji wychowawczych;

* Gwiazdką w tekście oznaczono terminy, które są objaśnione w słowniczku używanych pojęć

- strategie powinny być strukturą dynamiczną, tj. uwzględniającą aktualny stan wiedzy, refleksji i działań w obszarze przeciwdziałania przestępczości, interwencji kryzysowej, profilaktyki uzależnień i in.;
- działania podejmowane w momencie kryzysu (interwencyjne) powinny być maksymalnie uproszczone;
- strategie: ich procedury, algorytmy stanowiąc mogą jedynie osnowę działań, których uszczegółowienie powinno być dostosowane do lokalnych warunków i odmienności każdego środowiska szkolnego.

CZĘŚĆ III.

PROPOZYCJE ZMIAN SYSTEMOWYCH

Proponuje się wprowadzenie następujących zmian w systemie skoordynowanych działań oświatowych, socjalnych, zdrowotnych w Powiecie Leżajskim:

- Doprowadzenie do wzmocnienia roli pedagoga i psychologa szkolnego przez zapewnienie im odpowiedniego wsparcia poprzez następujące działania:
 - diagnoza warunków pracy psychologów i pedagogów (samodzielny gabinet, wyposażenie w odpowiednie narzędzia pracy, dostęp do telefonu, Internetu itp.),
 - określanie potrzeb psychologów i pedagogów (np. badania ankietowe, informacje od dyrektorów),
 - określanie oczekiwanego poziomu kompetencji zawodowych (przygotowania do pracy),
 - ciągłe podnoszenie kwalifikacji specjalistycznych,
 - zapewnienie obowiązkowych szkoleń z zakresu interwencji kryzysowej,
 - zapewnienie superwizji własnej pracy (obowiązkowo – cyklicznie),
 - kontynuacja pracy zespołu samokształceniowego w Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Leżajsku (PPP)* dla psychologów i pedagogów szkolnych pracujących na danym etapie edukacyjnym (w celu m.in. wypracowywania wspólnych procedur, dzielenia się doświadczeniem, konsultowania trudniejszych spraw),

- wyłonienie liderów w grupach psychologów i pedagogów, koordynujących realizację działań profilaktycznych w szkołach (organizacja wspólnych akcji itp.)
- promocja i upowszechnienie roli pedagoga i psychologa, jako specjalistów wspierających optymalny rozwój i karierę edukacyjną dzieci i młodzieży.
- Doprowadzenie do tego, aby pedagog szkolny lub psycholog w ramach działań szkoły:
 - monitorował sytuacje wychowawcze i kondycję emocjonalną uczniów;
 - prowadził stałe konsultacje na rzecz uczniów, rodziców, nauczycieli;
 - udzielał podstawowej pomocy psychologicznej uczniom (w formach: indywidualnych spotkań i zajęć grupowych); *Uwaga: socjoterapia nie powinna być domeną psychologów i pedagogów, specjaliści ci mogą, ale nie muszą znać się na socjoterapii!*
 - podejmował działania profilaktyczne związane z ryzykownymi sytuacjami wychowawczymi w środowisku szkolnym;
 - pełnił rolę lidera w Szkolnych Zespołach Kryzysowych (SZK)*.
- Przygotowanie PPP do prowadzenia terapii rodzinnej, terapii uzależnień i mediacji.
- Przygotowanie Ośrodka Interwencji Kryzysowej w Leżajsku (OIK)* do utworzenia na jego bazie Centrum Kryzysowego dla Szkół.
- Przeprowadzenie szkoleń Rad Pedagogicznych w zakresie procedur i strategii zarządzania kryzysem w szkole.
- Zintegrowanie działań szkół, Ośrodka Interwencji Kryzysowej (OIK), Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Leżajsku (PPP), Ośrodków Pomocy Społecznej (OPS), Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Leżajsku (PCPR) itp. w zakresie zarządzania kryzysem w szkole.
- **Utworzenie Centrum Kryzysowego dla Szkół na bazie Ośrodka Interwencji Kryzysowej, wspomagającego Szkoły zespoły Kryzysowe.**
- Zapewnienie możliwości pełnej realizacji orzeczeń sądowych o umieszczeniu młodzieży w placówkach interwencyjnych i resocjalizacyjnych.
- Wdrażanie projektów probacji alternatywnej* dla pobytu młodzieży w placówkach resocjalizacyjnych i zakładach poprawczych.
- Rozszerzenie zakresu zadań Ośrodka Interwencji Kryzysowej i Biura Zarządzania Kryzysowego Starostwa Powiatowego w Leżajsku (BZK)*.

CZEŚĆ IV.

ZAKRES KOMPETENCJI INSTYTUCJI W ZAKRESIE DZIAŁAŃ KRYZYSOWYCH

Starostwo Powiatowe w Leżajsku Biuro Zarządzania Kryzysowego (BZK)*:

- Kierowanie placówki do wyspecjalizowanych jednostek w zakresie pomocy.
- Wystąpienie do Straży Miejskiej i Policji o zabezpieczenie terenu.
- Pomoc prawna.
- Zabezpieczenie finansowe.
- Wsparcie w kontaktach z mediami (ustalenie wspólnych komunikatów).
- Wsparcie w przygotowaniu Szkolnych Zespołów Kryzysowych (skład, kwalifikacje, kompetencje) oraz wewnętrznych planów kryzysowych.
- Pomoc w realizacji potrzeb szkoleniowych.

Ośrodki Pomocy Społecznej:

- Zdiagnozowanie środowiska dziecka pod kątem warunków socjalno-bytowych i informowanie szkoły o sytuacji rodzinnej w przypadku, gdy rodzina ucznia objęta jest pomocą OPS (kontakt szkoły z pracownikami socjalnymi w zespołach pracy socjalnej).
- Udzielanie pomocy w formie świadczeń pieniężnych i niepieniężnych oraz udzielanie pomocy lub kierowanie do wyspecjalizowanych jednostek w zakresie pomocy w formie poradnictwa specjalistycznego:
 - prawnej (pomoc w przygotowaniu pism sądowych, informowanie o prawach i uprawnieniach),
 - psychologicznej (diagnoza sytuacji rodzinnej, pomoc psychologiczna osobom i rodzinom znajdującym się w kryzysach, pomoc w rozwiązywaniu problemów w rodzinie, w przypadku konieczności stosowania

- innych form oddziaływania na rodzinę – terapeutycznej, medycznej – kierowanie do ośrodków i instytucji specjalistycznych),
- pedagogicznej (diagnoza sytuacji rodzinnej, pomoc ukierunkowana na rozwiązywanie problemów wychowawczych, trudności rodzinnych, wzmacnianie postaw rodzicielskich, prowadzenie interwencji, kierowanie dzieci lub rodziców do specjalistycznych instytucji i ośrodków).

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Leżajsku (PPP)*:

- Konsultowanie i wspieranie działań dyrektora, pedagoga, psychologa szkolnego lub nauczyciela tj. osób, które na bieżąco monitorują problem zaistniały w szkole, współdział w działaniach Szkolnego Zespołu Kryzysowego;
- Rozmowy indywidualne z osobą lub osobami, których dotyczy sytuacja kryzysowa, mające na celu:
 - udzielenie emocjonalnego wsparcia i rozładowanie napięć;
 - szacowanie stanu emocjonalnego, w tym: rozpoznanie wzorca reakcji pokryzysowej;
 - zdiagnozowanie problemu;
 - określenie aktualnych potrzeb.
- Udzielanie pomocy w Poradni, której celem może być:
 - zdiagnozowanie stopnia zaspakajania podstawowych potrzeb psychicznych, oraz możliwej pomocy – wsparcia emocjonalnego w domu rodzinnym;
 - rozpoznanie problemu;
 - zaproponowanie odpowiednich form pomocy psychologiczno – pedagogicznej w poradni;
 - skierowanie dziecka i / lub jego rodziny do odpowiednich instytucji oferujących pomoc specjalistyczną.
- Ustalenie z pracownikami placówki odpowiedniego postępowania wobec osoby lub osób, których dotyczy sytuacja kryzysowa.
- Ustalenie długoterminowych działań dla osoby i / lub osób, których dotyczy kryzys:
 - przeprowadzenie działań warsztatowych w klasie;
 - propozycja indywidualnych konsultacji dla osób chętnych w szkole lub poradni.

- Wsparcie w przygotowaniu Szkolnych Zespołów Kryzysowych (skład, kwalifikacje, kompetencje) oraz wewnętrznych planów kryzysowych.
- Udział w działaniach Szkolnego Zespołu Kryzysowego – w sytuacjach wymagających wsparcia ogólnego.
- Pomoc w realizacji sesji defusingu i debriefingu*

Ośrodek Interwencji Kryzysowej (OIK)*:

- Pomoc w opracowaniu planów kryzysowych – wewnętrznych.
- Pomoc w ustaleniu kompetencji, niezbędnych umiejętności członków Szkolnych Zespołów Kryzysowych.
- Pomoc w oszacowaniu potrzeb szkoleniowych kadry.
- Udział w działaniach Szkolnego Zespołu Kryzysowego – w sytuacjach wymagających wsparcia specjalistycznego, m.in. pomoc w oszacowaniu szkód, poziomu ryzyka, zaplanowaniu pierwszych działań interwencyjnych, i in.
- Wsparcie psychologiczne kadry w radzeniu sobie z ostrym kryzysem.
- Udział w planowaniu dalszych działań interwencyjnych i konstruowaniu planu kryzysowego adekwatnego do zdarzeń.
- W porozumieniu z władzami powiatu – koordynacja działań kryzysowych.
- Współudział w realizacji programów konsultacji, poradnictwa specjalistycznego.
- Realizacja sesji defusingu i debriefingu*.
- Udzielanie pomocy terapeutycznej osobom przejawiającym objawy zaburzeń potraumatycznych*.

CZĘŚĆ V.

PROCEDURY OGÓLNE

Ogólny schemat zarządzania kryzysem w szkole

Kryzys, jako sytuacja nieodmiennie zaskakująca, mimo iż czasami przewidywana i spodziewana wymaga m.in. osobistego opanowania, adekwatnych, rzeczowych reakcji i poczucia odpowiedzialności. Ważne cechy ułatwiające skuteczne reagowanie na kryzys mogą być cechami osobniczymi lub wyuczonymi. Jednak bardzo dużo zależy od opanowanych schematów działania, które jak algorytm prowadzą „krok po kroku” wykonawcę, ułatwiając podejmowanie trudnych decyzji.

Proponuje się ogólny schemat reagowania na różne zdarzenia kryzysowe:

- okres przed kryzysem - działania uprzedzające;
- okres kryzysu i bezpośrednio po kryzysie - działania interwencyjne;
- później - działania naprawcze.

Działania uprzedzające:

- zebranie informacji o skali zjawisk mających wpływ na powstanie kryzysu (identyfikacja potencjalnych ofiar, czynników spustowych, in.);
- poznanie dostępnej infrastruktury pomocy;
- poznanie skutecznych i dostępnych form pomocy;
- opracowanie planów kryzysowych i działań wg. algorytmów*, w tym procedur powiadamiania, ochrony i wsparcia psychicznego;
- praktyczne uzgodnienie form i zasad współpracy z potencjalnymi partnerami – uzgodnienie planów kryzysowych z poszczególnymi służbami (Policją, Strażą Miejską, Strażą Pożarną, Biurem Zarządzania Kryzysowego, Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej, in.);
- wyznaczenie członków Szkolnego Zespołu Kryzysowego, ustalenie lokalizacji zbierania się SZK;
- opracowanie planów kryzysowych i działań wg. algorytmów, w tym procedur powiadamiania, ochrony i wsparcia psychicznego;

- rozpoznanie potrzeb szkoleniowych kadry;
- przeszkolenie i ćwiczenia w zakresie stosowania procedur, działań wynikających z planów kryzysowych;
- wizualizowanie procedur, planów, inne formy promocji - druk plakatów, ulotek, skryptów;
- przygotowanie zarządzających szkołą oraz Szkolnego Zespołu Kryzysowego do działań w kryzysie;
- „oswajanie” z psychologicznymi konsekwencjami narażenia na stres porażkowy, przekazywanie sugestii co do roli wzajemnej pomocy, pomocy specjalistycznej, ryzyka zachowań, reakcji destrukcyjnych.

Działania interwencyjne:

- ochrona, kierowanie, łączenie*;
- działania formalne - powiadamianie organów nadrzędnych;
- zebranie Szkolnego Zespołu Kryzysowego;
- gromadzenie informacji o zdarzeniu, wstępna diagnoza;
- koordynowanie napływających informacji;
- inwentaryzacja problemów;
- szacowanie priorytetów, nadawanie rangi: umiarkowanie ważne / bardzo ważne / ekstremalnie ważne;
- ocena potrzeb;
- informowanie;
- koordynowanie i właściwe wykorzystanie zasobów ludzkich, oferowanej pomocy;
- doraźna pomoc psychologiczna – defusing*.

Działania naprawcze:

- koordynacja współpracy z innymi zaangażowanymi w działania instytucjami;
- ocena potrzeb – ustalenie w jaki sposób zdarzenie wpłynęło na stan psychiczny ludzi (uczniowie, personel, rodzice) i funkcjonowanie szkoły;
- opracowanie programów poradnictwa kryzysowego adresowanego do poszczególnych grup – w tym uczniów i rodziców;
- koordynacja pracy osób zaangażowanych w pomaganie poszkodowanym, w tym:
 - rozdzielanie zadań,
 - monitorowanie stresu,
 - budowanie powiązań,
 - gromadzenie i udostępnianie materiałów,

- stałe gromadzenie informacji zwrotnych o efektywności działań,
- debriefing*;
- kierowanie do specjalistów.

Zasady komunikacji w krytycznym momencie:

- zadbaj o sprawny przepływ informacji;
- zbieraj Szkolny Zespół Kryzysowy razem, aby przekazywać ważne informacje;
- zachęcaj członków Szkolnego Zespołu Kryzysowego do zadawania pytań;
- angażuj ludzi do podejmowania kluczowych decyzji;
- bądź dostępny;
- pokaż uczniom, personelowi, że jesteś po ich stronie.

Realizatorzy działań kryzysowych

Realizacja wszelkich działań kryzysowych dotyczy bezpośrednio zaangażowanych w kryzys placówek, jak i instytucji nadzorujących, interweniujących i wspierających. Nawet najlepiej przygotowana szkoła nie poradzi sobie sama ze zdarzeniami o szczególnie ostrym, dramatycznym przebiegu. W niektórych jednak sytuacjach posiłkowanie się zewnętrznymi zasobami nie jest konieczne, a sukces zależy od sprawności zasobów wewnętrznych. Poniżej przedstawiamy próbę uporządkowania zasobów: „mapę”.

Szkoła (obszar działań wewnętrznych):

- powołanie Szkolnego Zespołu Kryzysowego;
- opracowanie lub adaptacja znanych procedur na wypadek konkretnych zdarzeń;
- omówienie poszczególnych procedur w ramach innych zespołów szkolnych, np. wychowawczego;
- podejmowanie działań interwencyjnych przez wychowawców, nauczycieli, pedagogów, psychologów – niezwłoczne reagowanie na krytyczne zdarzenia wychowawcze;
- zwracanie się po pomoc i interwencję do instytucji wymiaru sprawiedliwości, wojska, OC, Policji, Straży Miejskiej, Straży Pożarnej, pogotowia ratunkowego (wg kompetencji służb);

- podejmowanie współpracy z placówkami wsparcia ogólnego i specjalistycznego;
- organizowanie szkolnych form pomocy i wsparcia (np. udzielanie konsultacji pedagogicznych, organizowanie zajęć socjoterapeutycznych, in.);

Placówki wsparcia ogólnego (Starostwo Powiatowe w Leżajsku, Kuratorium Oświaty, PPP, in.):

- wsparcie w działaniach kryzysowych wg kompetencji;
- nadzór merytoryczny;
- badanie, monitorowanie skuteczności;
- edukacja;
- organizowanie treningów;
- koordynowanie wsparcia specjalistycznego.

Placówki wsparcia specjalistycznego (OIK, PPP, Ośrodki Pomocy Społecznej, Zakłady Opieki Zdrowotnej, lecznictwo uzależnień, placówki socjoterapeutyczne*, terapeutyczne, resocjalizacyjne*, in.):

- wsparcie w rozwiązywaniu konkretnych problemów wychowawczych, sytuacji kryzysowych, podejmowanie działań prewencyjnych i badań przesiewowych na różnych etapach działania.

Przykładowy zakres obowiązków pracowników szkoły, na wypadek krytycznych zdarzeń szkolnych

Skuteczność działania w kryzysie zależy od klarownego podziału obowiązków między pracownikami szkoły. W dobrym zespole każdy musi wiedzieć co ma robić, jakie są wobec niego oczekiwania, czego może oczekiwać od innych.

Pielęgniarka, lekarz (jeśli są dostępni):

- udzielanie pierwszej pomocy przedmedycznej;
- zgłaszanie potrzeb pomocy medycznej (wg oceny zagrożenia życia, zdrowia);
- angażowanie osób towarzyszących uczniom odwiezionym do szpitali;
- udzielanie uczniom informacji o ew. konsekwencjach dla zdrowia, jakie niesie ze sobą incydent;
- przekazanie lekarzom kluczowych informacji o sytuacji poszkodowanych.

Wychowawca i inni nauczyciele:

- powiadomienie uczniów w klasie i podjęcie tematu w dyskusji (jeśli jest to właściwe);
- niezwłoczne zidentyfikowanie uczniów potrzebujących porady, pomocy i zawiadomienie o tym psychologa, pedagoga lub specjalistę wspierającego szkołę;
- eskortowanie uczniów szczególnie pobudzonych, roztrzęsionych do miejsca udzielania pomocy;
- monitorowanie stanu uczniów w okresie późniejszym;
- towarzyszenie uczniom rannym, chorym;
- angażowanie zespołu klasowego w konstruktywne lub pożądane formy aktywności (w zależności od rodzaju zdarzenia);
- zmniejszanie dolegliwości, skutków (w okresie po zdarzeniu).

Pedagog, psycholog:

- koordynowanie działań związanych z pomocą psychologiczną, w tym zgłaszanie zapotrzebowania wsparcia w tym zakresie;
- stałe udzielanie informacji – informacja jest podstawową formą pomocy w sytuacji krytycznej;
- pozostawanie w stałym kontakcie z wychowawcami;
- kontaktowanie się z sąsiednimi szkołami w sprawie ew. wsparcia w opiece nad uczniami;
- prowadzenie ewidencji uczniów, którym należy udzielać pomocy;
- informowanie rodziców / opiekunów prawnych o konieczności udzielania pomocy i zachęcanie do kontynuowania stosownych form pomocy poza szkołą;
- pomoc rodzicom w zrozumieniu podstawowych, typowych reakcji ich dzieci na zdarzenie kryzysowe;
- pomoc pracownikom szkoły w radzeniu sobie z własnymi reakcjami na zdarzenie kryzysowe.

Sekretariat szkoły:

- zawiadamianie członków Szkolnego Zespołu Kryzysowego o miejscach, terminach spotkań;
- kierowanie służb interweniujących do miejsca incydentu, udzielanie informacji o topografii budynku, specyficznych cechach sytuacji;
- kierowanie wszelkich telefonów, zapytań od mediów do osoby / instytucji wyznaczonej do kontaktów z mediami.

Działania interwencyjne - lista sprawdzająca ogólna

Poniższa lista stanowi narzędzie dla kadry zarządzającej szkołą na wypadek różnych krytycznych zdarzeń w szkole. Jej celem jest uporządkowanie działań i sprawdzenie, czy wszystkie niezbędne czynności zostały wykonane: sprawdź, co już zrobiłeś, co Cię jeszcze czeka. Warto wcześniej zapamiętać najważniejsze czynności do wykonania.

1. OSZACUJ ZDARZENIE

- 1) ustal i potwierdź rodzaj zdarzenia;
- 2) pozyskaj kluczowe informacje (co się stało, kto był zaangażowany, kto był świadkiem, jak zdarzenie się zaczęło).

2. WEZWIJ POMOC

- 1) w uzasadnionych sytuacjach – zadzwoń na Policję (997, 112), Straż Pożarną (998, 112), pogotowie ratunkowe (999, 112), Straż Miejską (017 242 13 87);
- 2) rozpocznij realizację szkolnych procedur: ewakuacji, przeciwpożarowej, bombowej, inne (w zależności od zdarzenia);
- 3) wezwij Szkolny Zespół Kryzysowy;
- 4) w uzasadnionych sytuacjach – wezwij placówkę wsparcia np. Ośrodek Interwencji Kryzysowej (017 242 13 00), Poradnię Psychologiczno - Pedagogiczną (017 242 07 99), Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Nowej Sarzynie (SOWdOP) (017 241 38 13).

3. CHROŃ, ZAWIADAMIAJ

- 1) zawiadom przez radiowęzeł, ogłoszenie (lub w inny dostępny sposób) uczniów i pracowników szkoły;
- 2) chroń (odizoluj) wszystkich, którzy byli lub mogą być narażeni na niebezpieczeństwo;
- 3) podejmij działania zapobiegające dezinformacji, chaosowi.

4. ZABEZPIECZ BUDYNEK, TEREN I KIERUJ

(w zależności od rodzaju zdarzenia)

- 1) upewnij się, że wszyscy pozostali uczniowie i pracownicy są bezpieczni;
- 2) zarządz zamknięcie drzwi wejściowych;
- 3) zamknij drzwi wewnętrzne tam, gdzie to możliwe;

- 4) bądź w kontakcie z pracownikami szkoły, aby monitorować sytuację;
- 5) łagodnie kieruj uczestnikami zdarzeń.

5. CZEKAJ NA SŁUŻBY INTERWENIUJĄCE

- 1) na bieżąco zawiadamiaj Policję / Straż Pożarną o przebiegu zdarzeń, monitoruj o zmianach;
- 2) zbierz świadków, poszkodowanych w zdarzeniu, jeśli to możliwe;
- 3) idź do miejsca, z którego można zarządzać akcją i czekaj na wezwaną służbę;
- 4) zbierz kluczowe informacje niezbędne do dalszych działań.

6. USTABILIZUJ ELEMENTY SKŁADAJĄCE SIĘ NA SYTUACJĘ KIERUJĄC SIĘ BEZPIECZEŃSTWEM

- 1) zapewnij udzielanie pierwszej pomocy przedmedycznej rannym (zapewniając bezpieczeństwo uczestnikom);
- 2) sprawdź obecność uczniów i pracowników;
- 3) zawiadom rodziców / opiekunów prawnych uczniów;
- 4) zabezpiecz miejsce zdarzeń, ślady.

7. WSPÓŁPRACUJ Z POLICJĄ LUB ODPOWIEDNIMI SŁUŻBAMI W ROZWIĄZANIU PROBLEMU

- 1) pozostań w miejscu zarządzania, wspieraj służby interwenujące;
- 2) dostarczaj informacji, w tym specyficznych dotyczących zdarzenia, szkoły;
- 3) kieruj współpracą pracowników ze służbami.

8. ZAWIADAMIAJ, GDY SYTUACJA ZOSTANIE USTABILIZOWANA

- 1) powiadom rodziców / opiekunów prawnych uczniów;
- 2) współpracuj ze służbami w działaniach po zdarzeniu;
- 3) powiadom, uspokój pracowników.

9. ZAINICJUJ DZIAŁANIA NAPRAWCZE

- 1) powiadom organ nadzoru;
- 2) zrób odprawę personelu;
- 3) poproś o pomoc instytucje wsparcia specjalistycznego np. Ośrodek Interwencji Kryzysowej (017 242 13 00), Poradnię Psychologiczno - Pedagogiczną (017 242 07 99).
- 4) zaplanuj wznowienia rutynowych działań szkoły, tzw. plan „dnia następnego”.

Interwencja Policji

Policja jako organ działający na podstawie szczególnego upoważnienia Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji zobowiązana jest między innymi do ujawniania źródeł demoralizacji nieletnich oraz współudziału w ich likwidowaniu. Zadania w zakresie ujawniania nieletnich zagrożonych demoralizacją i rozpoznawania środowisk kryminogennych wykonują w toku codziennej służby wszyscy policjanci.

Policja opiera swoje działania na:

- Ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich;
- Ustawie o Policji;
- Zarządzeniu nr 590 Komendanta Głównego Policji z dnia 24 października 2003 r. w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich;
- Zarządzeniu nr 1426 Komendanta Głównego Policji z dnia 23 grudnia 2004 roku w sprawie metodyki wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez służby policyjne wyznaczone do wykrycia przestępstw i ściganie ich sprawców.

Policja zajmuje się nieletnimi:

- do 18 roku życia w zakresie zapobiegania i zwalczania demoralizacji;
- w wieku 13-17 lat, wobec których prowadzone są postępowania o czyny karalne.

Policjantom, wykonującym czynności służbowe przysługują między innymi uprawnienia do:

- legitymowania osób;
- ujęcia nieletniego;
- kontroli osobistej;
- przeglądania zawartości bagażu.

Policja wykonując czynności w stosunku do nieletniego sprawcy czynu karnego ma prawo do:

- przeszukania;
- zatrzymania;
- przesłuchania.

Uprawnienia nieletniego sprawcy czynu karalnego, to:

- prawo do składania wyjaśnień,
- odmowa składania wyjaśnień lub odmowa odpowiedzi na pytania,
- złożenie przed Policją wyjaśnień na piśmie w przypadku, gdy nieletni będzie wolał opisać zdarzenie niż o nim mówić,
- korzystanie z pomocy obrońcy,
- składanie wniosków o dokonanie czynności w postępowaniu,
- złożenie zażalenia na czynności naruszające jego prawa,
- żądanie przesłuchania z udziałem ustanowionego obrońcy, którego niestawiennictwo nie tamuje przesłuchania,
- wystąpienie z inicjatywą o przeprowadzenie mediacji.

Obowiązki nieletniego sprawcy czynu karalnego, to (m.in.):

- poddanie się oględzinom zewnętrznym ciała lub innym badaniom niepołączonym z naruszeniem integralności ciała,
- poddanie się czynnościom fotografowania i daktyloskopowania,
- poddanie się niezbędnym dla postępowania badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na jego ciele (z wyjątkiem chirurgicznych) pod warunkiem, że dokonane są przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i nie zagrażają zdrowiu nieletniego, a przeprowadzenie ich jest nieodzowne. W szczególności nieletni obowiązany jest przy zachowaniu tych warunków poddać się pobraniu krwi, włosów lub wydzielin organizmu,
- stawiennictwo na każde wezwanie w toku postępowania karnego oraz zawiadomienie organu prowadzącego postępowanie o każdej zmianie miejsca zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 7 dni (o czym należy nieletniego uprzedzić przy pierwszym przesłuchaniu). W razie nie usprawiedliwionego niestawiennictwa nieletniego sprawcy czynu karalnego można go zatrzymać i doprowadzić przymusowo.

Interwencja Straży Miejskiej (wyłącznie na terenie Gminy Miasto Leżajsk)

Straż Miejska, zgodnie z oczekiwaniami ustawodawcy zajmuje się m.in. ochroną spokoju i porządku w miejscach publicznych, kontrolą ruchu drogowego, współdziałaniem w akcjach związanych z ratowaniem życia, usuwaniem skutków klęsk, zabezpieczaniem miejsc przestępstw, katastrof, innych tego typu zdarzeń. Straż miejska, jako jednostka organizacyjna gminy, ze szczególną powagą traktuje obowiązek zapewnienia bezpieczeństwa na terenie placówek oświatowych. Skuteczność przedsięwzięć zależy w dużej mierze od działań profilaktycznych na rzecz zapobiegania i zwalczania naruszeń prawa i leżących u ich podłoża zjawisk patologicznych.

Straż Miejska opiera swoje działania na:

- Ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich;
- Ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych;
- Ustawie o Wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi;
- Uchwale Rady Miejskiej w Leżajsku z 30 października 2003 roku w sprawie nadania regulaminu Straży Miejskiej.

Zakres interwencji Straży Miejskiej:

- w sytuacji, gdy dziecko popełnia czyn karalny (przestępstwo, wykroczenie):
 - przybycie patrolu Straży Miejskiej;
 - ustalenie danych osobowych;
 - doprowadzenie i przekazanie nieletniego do najbliższej jednostki Policji w obecności wyznaczonego pracownika szkoły wraz z notatką służbową.
- w sytuacji, gdy dziecko jest pod wpływem środków odurzających:
 - przybycie patrolu Straży Miejskiej;
 - zebranie podstawowego wywiadu od dziecka, danych osobowych;
 - powiadomienie, jeżeli jest to możliwe, prawnych opiekunów, rodziców;
 - zawiadomienie pogotowia ratunkowego i przekazanie dziecka pod opiekę lekarza (lekarz wystawić musi zaświadczenie, czy dziecko jest zdrowe), odwiezienie małoletniego do domu pod opiekę rodziców / prawnych opiekunów przez funkcjonariuszy wraz z wyznaczonym pracownikiem szkoły albo przez lekarza do szpitala. W takich przypadkach zawsze wzywana jest karetka pogotowia.

Następuje też sporządzenie notatki służbowej w celu powiadomienia Sądu Rodzinnego dla Nieletnich oraz funkcjonariusza Komendy Powiatowej Policji w Leżajsku zajmującego się przestępczością nieletnich.

- w sytuacji, gdy dziecko jest pod wpływem alkoholu:
 - przybycie patrolu Straży Miejskiej;
 - zebranie podstawowego wywiadu od dziecka, danych osobowych;
 - powiadomienie, jeżeli jest to możliwe, prawnych opiekunów, rodziców;
 - zawiadomienie pogotowia ratunkowego i przekazanie dziecka pod opiekę lekarza (lekarz musi wystawić zaświadczenie, czy dziecko jest zdrowe), odwiezienie małoletniego do domu pod opiekę rodziców / prawnych opiekunów przez funkcjonariuszy wraz z wyznaczonym pracownikiem szkoły lub przez lekarza do szpitala;
 - odwiezienie do szpitala w celu dokonania badania lekarskiego stanu ogólnego oraz zawartości alkoholu we krwi.

CZĘŚĆ VI.

PROCEDURY SZCZEGÓŁOWE

Sposób reagowania - zamach samobójczy ucznia

Działania uprzedzające:

- omów problematykę dotyczącą samobójstw dzieci i młodzieży na forum Rady Pedagogicznej;
- zorganizuj zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży na temat sytuacji kryzysowych, zagrożeń dla zdrowia psychicznego i czynników ryzyka w przypadku zamachu samobójczego;
- opracuj plan zapobiegania ostrym sytuacjom kryzysowym, stwórz proste procedury postępowania w sytuacji kryzysu i bazy danych osób i miejsc świadczących pomoc w tego typu sytuacjach;
- upowszechnij procedury przewidywania zamachów samobójczych (np. listy sprawdzające);
- omów problematykę w ramach Szkolnego Zespołu Kryzysowego;

- zorganizuj członkom Szkolnego Zespołu Kryzysowego szkolenia z zakresu podejmowania interwencji kryzysowej;
- monitoruj stan psychiczny uczniów, reaguj na symptomy ostrego, chronicznego stresu, objawy depresji;
- dokonuj (cyklicznie) badania przesiewowe pod kątem (czynników suicydogennych*), np.: depresji, niedawnych doświadczeń urazowych (np. przemocy, nadużyć, gwałtu), przeżywanej żałoby.

Działania interwencyjne:

- ustal i potwierdź rodzaj zdarzenia;
- nie pozostawiaj ucznia samego;
- usuń wszystko, co może ułatwić realizację zamiaru;
- bez rozgłosu przeprowadź ucznia w bezpieczne, ustronne miejsce;
- zbierz wstępne informacje o okolicznościach zdarzenia;
- wezwij pomoc (pogotowie, Policję, Straż), jeśli potrzeba;
- zadbaj, żeby interwencja służb przebiegła dyskretnie;
- towarzysz uczniowi – jesteś dla niego ważny;
- zawiadom dyrekcję szkoły (w razie potrzeby dyrekcja zawiadamia Biuro Zarządzania Kryzysowego Starostwa Powiatowego w Leżajsku i Ośrodek Interwencji Kryzysowej);
- dokonaj szybkiej oceny dalszych zagrożeń, np. wg klucza:

RYZYKO UMIARKOWANE	DUŻE RYZYKO	EKSTREMALNE RYZYKO
NP. UCZEŃ MÓWI O SAMOBÓJSTWIE, NIE MÓWI JAK TO ZROBI, NIE BYŁO WCZEŚNIEJSZYCH PRÓB	NP. WYSTĄPIŁY CZYNNIKI PRZEDWYPADKOWE, UCZEŃ MÓWI JAK TO ZROBI, BYŁY WCZEŚNIEJSZE PRÓBY	NP. WYSTĄPIŁY WSKAŹNIKI PRZEDWYPADKOWE*, UCZEŃ DOKONAŁ SAMOOKALECZENIA, PODJĄŁ INNE DZIAŁANIA ZAGRAŻAJĄCE ZDROWIU / ŻYCIU

- zawiadom wychowawcę i członków Szkolnego Zespołu Kryzysowego, poinformuj o wynikach swojej oceny sytuacji (ryzyka);
- powiadom rodziców / opiekunów prawnych;
- dokonaj wyboru priorytetów działania uzależniając działania od oceny sytuacji;
- ustal strategię odpowiednią do uzgodnionych priorytetów;

- chronić ucznia oraz inne osoby przed zbędnymi czynnikami traumatyzującymi (np. kontaktem z mediami, świadkami, itp.)

Działania naprawcze:

- dokonaj diagnozy ryzyka ponowienia zamachu uwzględniając, że odratowana osoba ma nadal poważne kłopoty z radzeniem sobie z problemami życiowymi;
- bezwzględnie skonsultuj dalszą strategię z OIK, PPP lub placówką opieki zdrowotnej;
- podejmij próbę zmobilizowania rodziny, przekaz informacje dotyczące form i miejsca uzyskania wsparcia.

Warunki skutecznej interwencji po próbie samobójczej ucznia

*Jeżeli zawiodą metody profilaktyczne i dowiemy się o podjęciu przez ucznia próby samobójczej, **po bezwzględnie zalecanej konsultacji psychiatrycznej należy pamiętać o sprawdzonych wskazówkach w trakcie pierwszych z nim kontaktów:***

- wsparcie, dawanie bliskości, okazanie zrozumienia, akceptacja;
- szczerość kontaktu, empatia (współbrzmienie w zakresie emocji i poziomu intelektualnego), zaufanie - *Uwaga: nie obiecywać zachowania tajemnicy odnośnie aktualnych tendencji samobójczych!*;
- czytelność intencji, przekazów, w tym udzielanych informacji na temat zjawiska samobójstw;
- świadomość własnych ograniczeń;
- umiejętność zaakceptowania braku dobrego kontaktu z uczniem;
- uznanie próby samobójstwa za fakt historyczny (pozwala na obniżenie poziomu ekspresji emocji, utrzymanie dystansu do tego, co się stało);
- adekwatna do możliwości deklaracja własnej dostępności i dyspozycyjności;
- dzielenie z innymi odpowiedzialności za kontakt z uczniem;
- dokładne poznanie faktów, rozpoznanie przyczyn tendencji samobójczych;
- koncentracja na głównych problemach ucznia i ich pozytywne przeformułowanie, jeżeli jest to możliwe;
- wskazanie różnych systemów oparcia / zasobów (wewnętrznych i zewnętrznych), podjęcie konkretnych działań (np. telefon interwencyjny do opiekunów);

- zadbanie o maksymalne bezpieczeństwo ucznia (gdy ryzyko samobójstwa - wezwanie pogotowia ratunkowego i przymusowe umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym).

Podczas interwencyjnej rozmowy z uczniem należy unikać:

- podtrzymywania wyobrażeń ucznia o naszej wszechmocy;
- koncentracji na instrumentalnym („na pokaz”) aspekcie próby samobójczej (niedoceniając zagrożenia);
- blokowania tematu śmierci i samobójstwa (stwierdzeń: „nie mówmy o śmierci”);
- zaprzeczania temu, co mówi uczeń, osądzania go;
- ujawniania bezradności i / lub rezygnacji z udzielenia pomocy.

Wskazówki dla pedagoga szkolnego:

- podaj swój służbowy numer telefonu oraz inne całodobowe numery Telefonów Zaufania, Ośrodków Interwencji Kryzysowych;
- poinformuj ucznia, kiedy i gdzie możesz być dla niego dostępny oraz czego może oczekiwać, gdy zadzwoni, a ty będziesz nieobecny;
- przeciwicz z uczniem nawiązywanie kontaktu przez telefon;
- wielokrotnie powtórz uczniowi, aby informował kogoś, ilekroć pojawią się myśli samobójcze lub będzie czuł się źle;
- zachęć ucznia do kontaktu z tobą pomiędzy spotkaniami;
- sam podtrzymuj z nim kontakt (ocień, czy nie ma zagrożenia);
- zapisz sobie numery telefonów do ucznia i jego najbliższych;
- utrzymuj stały kontakt z odpowiednimi placówkami medycznymi;
- pamiętaj, jak ważna – szczególnie dla ucznia - jest poufność uzyskanych informacji.

Lista sprawdzająca - zamiar samobójczy ucznia

Lp.	Czynnik wysokiego ryzyka	TAK	NIE
1.	Czy uczeń mówi lub w inny sposób wyraża beznadziejność, bezradność?		
2.	Czy bezpośrednio lub pośrednio mówi o samobójstwie?		
3.	Czy w ostatnim czasie pozbywał się osobistych przedmiotów – przedtem dla niego ważnych?		
4.	Czy ostatnio zaczął izolować się, wycofywać z kontaktów, także z bliskimi kolegami?		
5.	Czy zaniechał zajęć, zabaw, dyscyplin sportu dotąd sprawiających mu przyjemność?		
6.	Czy napisał testament, list pożegnalny?		
7.	Czy używa wyrażeń, które wskazują na jakiś moment w czasie, który wiąże się z końcem, zaprzestaniem, odejściem, inną sytuacją?		
8.	Czy przeszedł niedawno zdecydowaną zmianę charakteru, nastroju, zachowania?		
9.	Czy ostatnio zmienił swoje nawyki, np. przestał dbać o wygląd?		
10.	Czy ma problemy z jedzeniem, spaniem nieuzasadnione organicznie?		
11.	Czy podejmował wcześniej próby samobójcze?		
12.	Czy podejmuje jakieś szczególnie ryzykowne zachowania?		
13.	Czy doświadczył niedawno straty, traumy?		
14.	Czy daje wyraz swemu zainteresowaniu tematyką śmierci, umierania, życia po śmierci?		
15.	Czy fascynuje się postaciami kultury, innymi znanymi osobami, które zginęły samobójczo?		
16.	Czy spożywa alkohol, czy używa narkotyków?		

Odpowiedź twierdząca na więcej niż jedno pytanie wskazuje na poważne ryzyko samobójstwa.

Lista sprawdzająca - ryzyko ponownej próby samobójczej

Większość zamachów samobójczych nie jest podejmowana na terenie szkoły, mimo to powinny być one traktowane jako poważna sytuacja kryzysowa i z zastosowaniem podobnych procedur. Szczególnie istotne jest ocenienie ryzyka ponownej próby samobójczej. Osoby, które już raz podjęły zamach na swoje życie, łatwiej podejmują kolejną próbę. Jeśli nie poświęcimy młodemu człowiekowi należytej uwagi i nie przeanalizujemy dogłębnie powodów, dla których próbował popełnić samobójstwo, istnieje ryzyko, że sytuacja taka powtórzy się. Po podjętym zamachu na życie dziecko odczuwa zazwyczaj znaczny spadek napięcia, nie należy tego utożsamiać jednak z poprawą stanu psychicznego. Okres ten powinien być traktowany z dużą ostrożnością, bo dziecko może po prostu zbierać siły do kolejnej próby. Często zdarza się, że wybiera wówczas skuteczniejsze metody pozbarwienia się życia, dlatego nawet najmniej groźna próba samobójcza wymaga wnikliwej analizy. Powinniśmy móc ocenić zarówno stan psychiczny, jak i somatyczny tej osoby. Dlatego niezmiernie ważne jest, aby w jej pobliżu był lekarz i psycholog. Należy bardzo dokładnie przeanalizować całą sytuację i rozważyć ryzyko ponowienia takiej próby. Należy pamiętać, że czasami poprawa nastroju jest związana ze spadkiem napięcia, ulgą po próbie samobójczej i nie należy traktować go jako wyraz pogodzenia się z życiem.

Dzięki informacjom zebranych od ucznia możemy ocenić rodzaj myśli samobójczych i ich nasilenie; występowanie zawężenia presuicydalnego; rodzaj zachowania samobójczego oraz możliwości jego powtarzania; system wartości danej osoby i zasoby osobiste oraz bardzo ważne dla dalszej pracy nastawienie do udzielającego pomocy.*

Do diagnozy takiego stanu przydatne mogą być kolejne pytania ujęte w kwestionariuszu, wymienione poniżej:

- W jakich okolicznościach uczeń dokonał próby samobójczej?
- Jakie są przyczyny bezpośrednie i pośrednie samobójstwa?
- Czy to jest pierwsza próba samobójcza? Jeśli nie, to jak wyglądały poprzednie?
- Co się działo w ostatnim tygodniu przed próbą samobójstwa?
- Co się działo w ostatnim dniu, godzinach przed próbą samobójstwa?
- Jak się czuł po odzyskaniu przytomności?
- Czy w rodzinie były śmierci samobójcze? Jeśli tak, to kto i kiedy?
- Czy w chwili próby samobójczej był pod wpływem środków zmieniających nastrój?

- Czy było wcześniej leczenie psychiatryczne? Jeśli tak, to kiedy i z jakim rozpoznaniem?
- Czy z obecnej perspektywy ponowił by próbę samobójczą?
- Czy w ostatnim okresie życia utracił kogoś bliskiego?
- Jakich strat doznał w swoim życiu? Jak one wpłynęły na historię życia?

Sposób reagowania - żałoba po śmierci samobójczej ucznia

Samobójstwo dokonane przez dziecko przynosi cierpienie i jest źródłem wielu niezwykle trudnych emocji nie tylko dla rodziców dziecka. Również dla jego kolegów i przyjaciół jest to wielkie nieszczęście, dlatego trzeba poświęcić im w tym okresie dużo uwagi i troski.

Działania uprzedzające:

- omów procedury postępowania na forum Szkolnego Zespołu Kryzysowego;
- omów tematykę stresu, traumy, żałoby, reakcji typowych dla stresu pourazowego na forum Rady Pedagogicznej.

Działania interwencyjne:

- poinformuj nauczycieli, wychowawców;
- przypomnij zasady kierowania dyskusją z elementami odreagowania* z uczniami, na potrzeby godzin wychowawczych, innych lekcji (jeśli to możliwe: daj materiały instruktażowe);
- poinformuj uczniów na forum klasy;
- porozmawiaj z uczniami w grupie (klasie), jak i indywidualnie;
- stwórz młodzieży możliwość rozmowy na ten temat i możliwość podzielenia się swoim smutkiem, niepokojem, żalem po stracie;
- rozmawiając o samobójstwie nie dopuść do gloryfikowania tego typu zachowań oraz do idealizacji osoby, która targnęła się na swoje życie;
- w rozmowie uwzględnij zagadnienie w szerszym kontekście np.: zachowań autodestrukcyjnych i przyczyn ich powstawania, a jeszcze lepiej w szerokim kontekście zdrowia psychicznego i moralnego;
- w rozmowie nie potępiaj a raczej ukaż pozytywne wartości życia i twórcze wzorce zachowań;

- nie organizuj uroczystości o charakterze „wspominkowym” ani apeli szkolnych, na których informowano by o zdarzeniu;
- osobom, które chcą wziąć udział daj możliwość uczestniczenia w ceremoniach pogrzebowych.

Działania naprawcze:

- oceń potrzeby – monitoruj stan psychiczny uczniów ze szczególnym uwzględnieniem reakcji stresu pourazowego, zwróć uwagę na uczniów, u których stwierdzasz szczególnie ostry lub chroniczny przebieg reakcji;
- skonsultuj sytuację z pedagogiem / psychologiem szkolnym lub specjalistą z OIK lub PPP;
- zorganizuj debriefing* (gdy tak ustalono po konsultacji z pedagogiem / psychologiem);
- ułatw kontakt ze specjalistami z placówek wsparcia zewnętrznego, kieruj.

Sposób reagowania - żałoba po śmierci ucznia (uwaga: za wyjątkiem śmierci samobójczej)

Działania uprzedzające:

- omów procedury postępowania na forum Szkolnego Zespołu Kryzysowego;
- omów tematykę stresu, traumy, żałoby, reakcji typowych dla stresu pourazowego na forum Rady Pedagogicznej.

Działania interwencyjne:

- poinformuj nauczycieli, wychowawców;
- przypomnij zasady kierowania dyskusją z elementami odreagowania* z uczniami, na potrzeby godzin wychowawczych, innych lekcji (jeśli to możliwe: daj materiały instruktażowe);
- poinformuj uczniów na forum klasy;
- opowiedz o okolicznościach śmierci, uwzględniając życzenia rodziny zmarłego;
- stwórz możliwość uczestniczenia w ceremoniach pogrzebowych, uroczystościach o charakterze „wspominkowym” itp.

Działania naprawcze:

- oceń potrzeby – monitoruj stan psychiczny uczniów ze szczególnym uwzględnieniem reakcji stresu pourazowego, zwróć uwagę na uczniów,

- u których stwierdzasz szczególnie ostry lub chroniczny przebieg reakcji;
- skonsultuj sytuację z pedagogiem / psychologiem szkolnym lub specjalistą z OIK lub PPP;
- zorganizuj debriefing* (gdy tak ustalono po konsultacji z pedagogiem / psychologiem);
- ułatw kontakt ze specjalistami z placówek wsparcia zewnętrznego, kieruj.

Sposób reagowania - konieczność zawiadomienia o śmierci ucznia

Otrzymanie wiadomości, że osoba bliska stała się ofiarą katastrofy, wypadku samochodowego, zabójstwa czy samobójstwa jest „ciosem” psychologicznym dla bliskich. Rodzina i przyjaciele mogą wręcz utożsamiać się z cierpieniem, jakiego doświadczyła ofiara. Najbardziej drastycznym przeżyciem jest śmierć dzieci, które naturalnie nie powinny odchodzić przed osobami dorosłymi. Wszystkie reakcje typowe dla żałoby są, w przypadku rodziców, którzy stracili dziecko, wyjątkowo silne i długo trwające. Zwłaszcza gniew, zgorzkniałość, samoobwinianie i poczucie winy. Powstaje pytanie, na kim spoczywa obowiązek informowania o śmierci? Nie ma tutaj jednej prostej odpowiedzi. Biorąc pod uwagę doświadczenia służb mundurowych możemy stwierdzić, że w tych instytucjach o śmierci żołnierza lub policjanta powiadamia przełożony, np. dowódca, naczelnik, komendant. Jest to ważne z punktu widzenia nie tylko wizerunku organizacji, ale również stanowi zapewnienie, że przekazywana wiadomość jest wiarygodna i sprawdzona. Wydaje się naturalne, że o śmierci ucznia lub nauczyciela, która miała miejsce na terenie szkoły lub w związku z zajęciami szkolnymi, wycieczkami, koloniami itp. powinien poinformować rodzinę dyrektor szkoły lub osoba upoważniona (jednak musi ona bezpośrednio kojarzyć się z administracją szkolną). Dotyczy to oczywiście sytuacji, kiedy jest na to czas. Pozostałe przypadki pozostają w gestii policji, lekarzy, psychologów itp. Nie każdy czuje się na siłach do konfrontacji z niekiedy ekstremalnymi emocjami przeżywanymi przez rodzinę, która doświadczyła śmierci np. dziecka. Wówczas trzeba poprosić psychologa lub pedagoga, aby przejął na siebie to zadanie.

- Powiadamianie o śmierci zawsze powinno się odbywać „twarzą w twarz”. Należy unikać powiadamiania za pomocą telefonu lub poczty, jeśli jest to tylko możliwe. Powinno się odbywać w mieszkaniu, nigdy na klatce, w progach drzwi.

- **Prawidłowe powiadamanie o śmierci musi spełnić następujące warunki:**
 - dostarczyć niezbędne informacje;
 - udzielić pierwszego wsparcia dla ofiar;
 - chronić godność;
 - okazać szacunek wobec ofiary jak i powiadamianej rodziny.
- Powiadomienie powinno odbyć się w czasie możliwie jak najkrótszym od ustalenia tożsamości ofiary i ustalenia tożsamości osób mu najbliższych.
- Przed powiadomieniem należy zebrać informacje o relacjach ofiary z osobą powiadamianą, o stanie zdrowia osoby powiadamianej (zwłaszcza choroby serca, układu krążenia, cukrzyca itp.), które są istotne do przewidywania sposobu reakcji osoby powiadamianej. Osoby powiadamiane mogą reagować w sposób bardzo emocjonalny, mogą potrzebować pierwszej pomocy. Warto przygotować sobie wsparcie pogotowia medycznego, aby umożliwić w razie potrzeby natychmiastową interwencję lekarską.
- Powiadomienie o śmierci powinno odbywać się przez co najmniej dwie osoby. Jedna udziela informacji, druga zaś obserwuje reakcje osoby powiadamianej. Powiadomienie powinno odbyć się na terenie przyjaznym osobie powiadamianej.
- Zawiadomienie powinno być możliwie jak najprostsze, bez tzw. „owijania w bawełnę” i dorabiania różnych historii np. *„Mam dla Pani / Pana bardzo złą wiadomość: Pani / Pana bliski nie żyje”*. Powinno się wyrazić współczucie, przykrość i zrozumienie. Tak jak w przypadku standardowych kondolencji. Należy zachować się empatycznie, w razie potrzeby udzielić wsparcia fizycznego np. objąć osobę, podać chusteczkę do nosa itp.
- Trzeba być przygotowanym na udzielenie wszystkich informacji, jakich będzie wymagała osoba powiadamiana. Osoby te często czują potrzebę dowiedzenia się szczegółów dotyczących śmierci bliskiego, okoliczności itp. (jak, w jaki sposób, kiedy, gdzie). Udzielane informacje powinny być proste i zwięzłe. Należy unikać drastycznych szczegółów i informacji niepotrzebnych, odnoszących się do drugorzędnych elementów sprawy.
- Należy skupić się na udzieleniu pomocy i wsparcia rodzinie zmarłego – zaproponować pomoc w zawiadamianiu innych bliskich, zapytać się czy jest coś co możemy zrobić dla rodziny zmarłego.
- **Nie należy, po zawiadomieniu o śmierci, zostawiać rodziny i bliskich zmarłego samych, bez opieki. Powinien zostać pracownik socjalny lub psycholog, tak długo, aż minie pierwsza reakcja – szok lub pojawią się osoby bliskie np. członkowie rodziny, znajomi, przyjaciele.** Należy po-

dać swoje dane kontaktowe (telefon, ewentualnie adres), aby udzielić informacji lub / i wsparcia w razie potrzeby. Aby rodzina ofiary nie czuła się pozostawiona sama sobie można podać telefon lub adres instytucji udzielających wsparcia.

- Jeżeli rodzina zmarłego nie znajduje się w miejscu zamieszkania, należy powiadomić sąsiadów o potrzebie kontaktu z rodziną (powodem jest wydarzenie nadzwyczajne), natomiast nie należy udzielać szczegółowych informacji sąsiadom, nie należy wspominać o śmierci, aby to nie oni zawiadomili rodzinę zmarłego.
- W realiach szkolnych rodzina nie powinna dowiadywać się o śmierci ucznia z mediów lub od osób trzecich. Obowiązek informowania leży po stronie dyrekcji szkoły.
- Absolutnie unikać należy powierzania zadania informowania o śmierci dzieciom lub nastolatkom.

Sposób reagowania - epizod psychotyczny ucznia

Epizod psychotyczny - w ten sposób postanowiliśmy określić właściwie każde „dziwne”, trudne do jednoznacznego wytłumaczenia zachowanie dziecka, które może mieć podłoże chorobowe, związane z zaburzeniem jakiegoś obszaru psychiki ale nie musi. Z pragmatyki szkolnej wynika, że nie jest istotne jaka jest prawdziwa przyczyna incydentu, przynajmniej w pierwszej, „gorącej” fazie postępowania („działania interwencyjne”). Rzetelna diagnoza jest domeną osób specjalizujących się w tym zakresie i to im należy powierzyć zadanie.

Działania uprzedzające:

- sporządzić listę symptomów psychotycznych* – zaprosić specjalistę w tej dziedzinie, omów skuteczne metody reagowania;
- omów procedury na forum Szkolnego Zespołu Kryzysowego;
- zapoznaj się i udostępnij innym „10 tez o schizofrenii” opracowanych przez Towarzystwo Psychiatryczne (WPA) – Załącznik 2;
- sprawdź, jak skutecznie wezwać pogotowie ratunkowe w sytuacji zagrożenia zdrowia / życia, także spowodowanego atakami psychozy*;
- posiadaj listę teledresową lokalnych organizacji, placówek zajmujących się udzielaniem pomocy osobom chorym psychicznie.

Działania interwencyjne:

- nie pozostawiaj ucznia samego;
- reaguj spokojnie, łagodnie;
- bez rozgłosu przeprowadź ucznia w spokojne miejsce;
- na ile to możliwe, nie nagłaśniaj w szkole informacji o zdarzeniu;
- zawiadom pogotowie ratunkowe (999, 112) – nie ma na co czekać;
- nie skupiaj się na rozstrzygnięciu, czy to jest psychoza, czy nie – pozostaw to lekarzom.

Działania naprawcze:

- jeżeli uczeń wraca po leczeniu szpitalnym przygotuj do tego klasę – np. przeprowadź zajęcia edukacyjne na temat: „Czym jest choroba psychiczna” (jeżeli fakt choroby jest ogólnie znany);
- **jeżeli uczeń sobie tego nie życzy nie informuj klasy;**
- weź pod uwagę skutki uboczne leczenia i choroby przy określaniu wymagań wobec ucznia;
- konsultuj swoje dalsze postępowanie w stosunku do ucznia z lekarzem prowadzącym, który go leczy; *Uwaga: lekarz nie musi udzielić Ci informacji!*;
- udziel elementarnego wsparcia rodzicom, w tym wskaż możliwość skorzystania z form pomocy dostępnych w PZP*, PPP.

Sposób reagowania - nadużywanie środków odurzających

Działania uprzedzające:

- sporządź listę symptomów używania, nadużywania środków odurzających - zaprosz specjalistę w tej dziedzinie, omów skuteczne metody reagowania;
- korzystaj z programów edukacyjno-wychowawczych, profilaktycznych - zorganizuj zajęcia w szkole, rozpowszechnij i udostępnij scenariusze wychowawcom;
- przećwicz, jak skutecznie wezwać pogotowie ratunkowe w sytuacji zagrożenia zdrowia / życia, także spowodowanego atakami psychozy*;
- posiadaj listę teledresową lokalnych organizacji, placówek zajmujących się udzielaniem pomocy młodzieży używającej środków odurzających, rodzinom, bliskim;
- dokonuj (cyklicznie) badań przesiewowych pod kątem używania środków odurzających.

Działania interwencyjne:

- powiadom dyrektora szkoły i wychowawcę klasy;
- jeżeli podejrzewasz zagrożenie życia lub zdrowia – wezwij pogotowie ratunkowe (999, 112) – pamiętaj, że większość środków odurzających (w tym alkohol) powoduje zagrożenie dla życia;
- jeżeli zachowania ucznia niosą ze sobą zagrożenia dla niego i innych lub daje on powód do zgorznięcia – patrz wskazówki poniżej oraz:
- wezwij rodziców / opiekunów prawnych do odebrania ucznia ze szkoły;
- wezwij Policję (997, 112) lub Straż Miejską (017 242 13 87), gdy rodzice odmawiają przyjazdu, nie są w stanie przyjechać lub uczeń ukończył 17 lat;
- odizoluj ucznia od reszty klasy, uczniów, dbając jednak, aby nie pozostał sam i nie miał dostępu do niebezpiecznych przedmiotów;
- wezwij Policję dla stwierdzenia stanu nietrzeźwości (jeśli wcześniej nie wezwano pogotowia);
- jeżeli incydent dotyczy spożywania alkoholu na terenie szkoły – stanowi wykroczenie z art. 43 ust. 1 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi należy o tym fakcie powiadomić Policję. Dalszy tok postępowania leży w kompetencji tej instytucji.

Działania naprawcze:

- porozmawiaj z rodzicami ucznia o zdarzeniu;
- skorzystaj z konsultacji pedagoga szkolnego / psychologa lub specjalistów z OIK, PPP – omówcie problem i skonstruujcie strategię dalszego działania (interwencji i rozwiązania problemu) wspólnie;
- wesprzyj rodziców, poinformuj, na co powinni zwracać baczną uwagę, nakłaniając jednocześnie do korzystania z pomocy wyspecjalizowanych placówek (PLU*, OIK, PPP, WOTU*,);
- jeżeli incydenty będą się powtarzać: zawiadom sąd rodzinny lub Policję;
- pilnie podejmij temat używania środków odurzających na godzinie wychowawczej, w tym celu skorzystaj z istniejących programów profilaktycznych lub wyspecjalizowanych placówek.

Wskazówki do postępowania z uczniem, który chce okaleczyć siebie lub innych

- Bądź dyrektywny. Jeśli czas na to pozwala, poinformuj dokładnie, co dziecko ma robić z rękami, nogami, itp. np. jeśli właśnie chce kogoś uderzyć,

powiedz: „opuść ręce”. Jeśli chce rzucić krzesłem, należy powiedzieć: „postaw krzesło”. Jeżeli chce kopać: „trzymaj stopy na podłodze”.

- Należy unikać pouczania go, czego nie ma robić, np. nie mówić „nie bij”. Zamiast tego należy udzielić wskazówek, co ma robić.
- Należy unikać niejasnych sformułowań typu: „uspokój się”, a używać precyzyjnych wyrażzeń, takich jak: „trzymaj ręce w bezruchu”.
- Jeśli wskazówki werbalne są ignorowane i dziecko w dalszym ciągu zachowuje się agresywnie, próbuje ugodzić innych czy niszczy mienie, należy uniemożliwić mu to, używając siły fizycznej. Może zaistnieć potrzeba przejścia do bezpośredniego użycia siły fizycznej w sytuacji, gdy brak jest czasu na wskazówki słowne.
- Jeśli jest to możliwe, należy używać takich technik, jak blokowanie, w celu uniemożliwienia osiągnięcia innych, czy okaleczenia siebie.
- Aby nie dopuścić do okaleczenia, należy, jeśli to możliwe unieruchomić dziecku ręce i nogi. Jedyne, co powinno się mówić w takiej sytuacji, to: „trzymaj ręce w bezruchu, puszcze cię wtedy, gdy twoje ręce będą nieruchome”. Nie powinno się mówić nic więcej do czasu, gdy dziecko zapamięta nad swoimi kończynami.
- Gdy zaczyna postępować zgodnie ze wskazówkami, należy stopniowo redukować siłę fizyczną. Jeśli ponownie stanie się gwałtowne, znowu powinno być wprowadzone zabezpieczenie fizyczne.
- Użycie siły fizycznej powinno być stosowane tylko w przypadku zagrażającym zniszczeniem czy okaleczeniem i usunięte, gdy tylko sytuacja zostanie uznana za bezpieczną.
- Jeśli zajdzie taka okoliczność, należy wezwać pomoc. Powinno się to zrobić w spokojny sposób, nie okazując emocji.
- Nie należy dyskutować o zaistniałej sytuacji w obecności dzieci.
- Posługiwanie się siłą fizyczną nie powinno być stosowane w przypadkach, które nie są niebezpieczne czy destrukcyjne, jak gwałtowne poruszenie się czy skakanie, itp.
- Opiekunowie, aby posługiwać się siłą fizyczną, powinni być przeszkoleni przez specjalistę w tej dziedzinie, muszą być kompetentni.
- Ważne jest uświadomienie dziecku, że zachowanie agresywne nie opłaca się. Osiąga się to przez unikanie bezpośredniego ustosunkowywania się do agresywnego zachowania. Nie ma dyskusji, pogróżek, ekscytacji (pozytywnego wzmacniania), podobnie też, nie prosi się o przeproszenie czy rekompensowanie szkód, gdyż każda z odpowiedzi mogłaby stać się nagrodą za agresywne zachowanie się.

Sposób reagowania - incydent bombowy

Efektywność wszelkich działań ukierunkowanych na przeciwdziałanie aktom terroryzmu jest pochodną skuteczności służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo kraju i gotowości społeczeństwa do wspierania tych działań oraz wzajemnego zaufania i odpowiedzialności za wspólne dobro.

Symptomy wystąpienia zagrożenia:

- Podstawową cechą terroryzmu jest to, iż nie ma wyraźnych znaków ostrzegawczych o możliwości wystąpienia zamachu lub są one trudno dostrzegalne.
- Zainteresowania i uwagi wymagają:
 - rzucające się w oczy lub po prostu nietypowe zachowania osób;
 - pozostawione bez opieki przedmioty, typu: teczki, paczki, pakunki itp.;
 - osoby wyglądające na obcokrajowców;
 - osoby ubrane nietypowo do występującej pory roku;
 - samochody, a w szczególności furgonetki, parkujące w nietypowych miejscach, tj. w pobliżu kościołów, synagog, meczetów lub miejsc organizowania imprez masowych i zgromadzeń.
- Należy pamiętać, że terrorysta nie zawsze musi być odmiennej narodowości i wyróżniać się z tłumu szczególnym wyglądem.
- O swoich spostrzeżeniach poinformuj: służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo obiektu, Straż Miejską lub Policję.

Kilka rad przygotowanych przez ekspertów z Biura Operacji Antyterrorystycznych Komendy Głównej Policji:

- Zawczasu pomyśl, którędy można się ewakuować szybko ale bez paniki z budynku. Zapamiętaj, gdzie znajdują się klatki schodowe i wyjścia ewakuacyjne.
- Zwróć uwagę na ciężkie lub łatwo tłukące się przedmioty, które mogą być przesunięte, zrzucone lub zniszczone podczas wybuchu. Zapamiętaj elementy z najbliższego otoczenia.
- Należy również pamiętać o tym, aby nie przyjmować od obcych osób żadnych pakunków oraz nie pozostawiać bagażu bez opieki.
- Jeżeli jesteś osobą, która przyjęła zgłoszenie o podłożeniu ładunku wybuchowego lub ujawniła przedmiot niewiadomego pochodzenia, co do

którego istnieje podejrzenie, że może on stanowić zagrożenie dla osób i mienia, powinieneś ten fakt zgłosić służbom odpowiedzialnym za bezpieczeństwo w danym miejscu, dyrekcji Szkoły. Informacji takiej nie należy przekazywać niepowołanym osobom, gdyż jej niekontrolowane rozpowszechnienie może doprowadzić do paniki i w konsekwencji utrudnić przeprowadzenie sprawnej ewakuacji osób z zagrożonego miejsca.

- Zawiadamiając Policję należy podać następujące informacje: rodzaj zagrożenia i źródło informacji o zagrożeniu (informacja telefoniczna, ujawniony podejrzany przedmiot); treść rozmowy z osobą informującą o podłożeniu ładunku wybuchowego; numer telefonu, na który przekazano informację o zagrożeniu oraz dokładny czas jej przyjęcia; adres, numer telefonu i nazwisko osoby zgłaszającej; opis miejsca i wygląd ujawnionego przedmiotu.
- Wskazane jest uzyskanie od Policji potwierdzenia przyjętego zgłoszenia.

Ogłoszenie alarmu bombowego oraz procedury postępowania w czasie zagrożenia bombowego:

- Do czasu przybycia Policji akcją kieruje administrator obiektu, terenu lub osoba odpowiedzialna za jego bezpieczeństwo.
- Na miejsce zagrożenia incydem bombowym należy wezwać służby pomocnicze, takie jak: pogotowie ratunkowe, Straż Pożarną, pogotowie gazowe, pogotowie wodno-kanalizacyjne, pogotowie energetyczne.
- Po przybyciu Policji na miejsce incydem bombowego, przejmuje ona dalsze kierowanie akcją.
- Należy bezwzględnie wykonywać polecenia policjantów.
- Przy braku informacji o konkretnym miejscu podłożenia „bomby”, użytkownicy pomieszczeń służbowych powinni sprawdzić swoje miejsce pracy i jego bezpośrednie otoczenie, pod kątem obecności przedmiotów nieznanego pochodzenia.
- Pomieszczenia ogólnodostępne (korytarze, klatki schodowe, windy, toalety, piwnice, strychy) oraz najbliższe otoczenie zewnętrzne obiektu, sprawdzają i przeszukują osoby wyznaczone lub służby odpowiedzialne za bezpieczeństwo w danej instytucji.
- Podejrzanych przedmiotów nie wolno dotykać! O ich lokalizacji należy powiadomić administratora oraz osoby odpowiedzialne za bezpieczeństwo.
- Po ogłoszeniu ewakuacji, należy zachować spokój i opanowanie, pozwoli to sprawnie i bezpiecznie opuścić zagrożony rejon.
- Podczas ewakuacji z miejsca pracy należy zabrać rzeczy osobiste (torebki, siatki, nesesery itp.).

- Identyfikacją i rozpoznawaniem zlokalizowanego ładunku wybuchowego oraz jego neutralizacją zajmują się uprawnione i wyspecjalizowane jednostki i komórki organizacyjne Policji.

Jak powinieneś zachować się po otrzymaniu informacji o podłożeniu lub groźbie podłożenia „bomby”:

- Podczas działań, związanych z neutralizacją „bomby”, zastosuj się do poleceń Policji.
- Ciekawość może być niebezpieczna – jak najszybciej oddal się z miejsca zagrożonego wybuchem. Po drodze informuj o zagrożeniu jak największe grono osób, będących w strefie zagrożonej lub kierujących się w jej stronę.
- Po ogłoszeniu alarmu i zarządzeniu ewakuacji niezwłocznie udaj się do wyjścia, zgodnie ze wskazaniem administratora budynku lub wskazaniami upoważnionych osób.
- W przypadku włączenia parkingu dla pojazdów w strefę zagrożenia, nie „ratuj” na siłę swojego samochodu – życie jest ważniejsze.

Sposób reagowania - niebezpieczna substancja

W ostatnim okresie bardzo często dochodzi w szkołach do incydentów związanych z rozpyleniem lub podrzuceniem niezidentyfikowanej substancji. W zdecydowanej większości przypadków sprawcami tego rodzaju incydentów są uczniowie robiąc to dla „zabawy”, nie zdając sobie sprawy z faktu, że rzeczywiście taka sytuacja bezpośrednio lub pośrednio może zagrażać zarówno zdrowiu jak i życiu osób znajdujących się w szkole. Poniżej przedstawiamy kilka informacji odnoszących się do sposobu reagowania w sytuacji spostrzeżenia/wyczucia nieznannej substancji:

- W przypadku zauważenia nieznannej substancji nie należy lekceważyć zagrożenia.
- **Podejrzanych substancji nie wolno dotykać!** O ich lokalizacji należy natychmiast powiadomić dyrekcję szkoły.
- Do czasu przybycia właściwych służb akcją kieruje dyrekcja szkoły lub wskazana przez nią osoba odpowiedzialna za bezpieczeństwo.
- Natychmiast należy podjąć działania mające na celu odizolowanie osób

od niezidentyfikowanej substancji (wyłączyć pomieszczenie z użytkowania, przeprowadzić ewakuację) – zakres ewakuacji zależy od wielkości zagrożenia.

- Na miejsce zagrożenia należy wezwać Policję i Straż Pożarną.
- W przypadku stwierdzenia złego samopoczucia u osób, które miały kontakt z substancją należy wezwać pogotowie ratunkowe.
- Po przybyciu na miejsce zdarzenia wezwanych służb, przejmują one dalsze kierowanie akcją.
- Należy bezwzględnie wykonywać polecenia służb.
- Po ogłoszeniu ewakuacji, należy zachować spokój i opanowanie, pozwolić to sprawnie i bezpiecznie opuścić zagrożony rejon.
- Podczas ewakuacji należy zabrać wyłącznie rzeczy osobiste.
- Identyfikacją i rozpoznawaniem substancji oraz jej neutralizacją zajmują się uprawnione i wyspecjalizowane służby.

Kontakt z mediami w sytuacji kryzysowej

Jeżeli w szkole zdarzy się samobójstwo lub inna poważna sytuacja kryzysowa, to z całą pewnością dowiedzą się o tym przedstawiciele mediów – telewizji, radia i prasy. Zadaniem mediów jest przekazywanie społeczeństwu informacji o istotnych zdarzeniach, a przedstawiciele szkoły dbanie o dobry interes i bezpieczeństwo uczniów. Tutaj często pojawia się konflikt. Niektórzy przedstawiciele mediów wypełniają swój obowiązek w sposób agresywny, z naruszeniem prywatności, dbając jedynie o sensacyjność przygotowywanych materiałów. Warto więc być na taką ewentualność przygotowanym. Taktyka polegająca na blokowaniu informacji i używaniu lakonicznego stwierdzenia „bez komentarza” jest zła, bo tylko pobudza dziennikarską dociekliwość, pozostawia mnóstwo miejsca na konfabulację i zmusza dziennikarzy do szukania informatorów wśród uczniów lub rodziców dzieci. Należy zatem przygotować się, że media będą obecne na terenie szkoły lub w jej pobliżu w trakcie lub tuż po ustąpieniu sytuacji kryzysowej. Znacznie lepiej mieć wpływ na przepływ informacji, niż narażać uczniów na dodatkową traumę, a szkołę stawiać w świetle niepotrzebnej i niezdrowej sensacji. Większość dziennikarzy chętnie współpracuje w atmosferze wzajemnej życzliwości i zrozumienia. Dyrektor szkoły i jej personel powinni być przygotowani na różnorodne warianty udzielania informacji o zdarzeniu. Należy pamiętać, że przekaz medialny kształtuje wyobrażenie o rodzaju i rozmiarze kryzysu w daleko większym stopniu niż byśmy chcieli. Lepiej

więc kontrolować przepływ informacji, niż narażać wizerunek szkoły na historyczne plotki i sensacje. Poza tym media oprócz funkcji czysto komunikacyjnej i opiniodawczej często pełnią rolę informacyjną wobec rodzin w sytuacjach traum masowych jak katastrofy itp.

Przydatne wskazówki dla dyrektora szkoły lub osoby wyznaczonej do koordynacji działań kryzysowych:

- nawiąź współpracę z przedstawicielami mediów zanim nastąpi kryzys, dzięki temu prawdopodobieństwo, że zrozumiecie swoje potrzeby podczas zdarzenia kryzysowego, będzie większe,
- współpracuj z Centrum Kryzysowym dla Szkół, Biurem Zarządzania Kryzysowego, Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej i Szkolnym Zespołem Kryzysowym w przygotowywaniu oficjalnych komunikatów dla mediów;
- wyznacz osobę spośród personelu szkoły lub zespołu kryzysowego, odpowiedzialną za kontakt z dziennikarzami;
- zadbaj o to, aby wyłącznie osoba wyznaczona miała możliwość przekazywania informacji do mediów;
- wyznacz miejsce, z którego będą udzielane informacje podczas kryzysu;
- zwróć uwagę, aby dziennikarze otrzymywali informacje od wyznaczonej osoby i nie „werbowali” rozmówców spośród uczniów.

Na zapytania ze strony mediów należy odpowiadać natychmiast, przekazując jedynie pewne i sprawdzone informacje, unikając domysłów na temat prawdopodobnych przyczyn sytuacji kryzysowej lub ofiar. Warto zwołać konferencję prasową, kiedy okaże się, że można podać jakieś pewne informacje. Na konferencji powinno się jak najbardziej wyczerpująco odpowiadać na pytania. O ile to możliwe, dyrektor szkoły powinien przewodniczyć konferencji prasowej. Złe wrażenie wywołuje nieobecność na konferencji kogokolwiek z kadry zarządzającej szkoły. Należy zawsze dokładnie przemyśleć wybór mówcy występującego podczas konferencji, ponieważ jego kompetencje merytoryczne i komunikacyjne silnie wpłyną na ogólne wrażenie u odbiorców. Oczekujących dziennikarzy warto, szczególnie w niesprzyjających warunkach pogodowych, zaprosić do wydzielonego pomieszczenia, poczęstować kawą, herbatą, warto też zadbać dla nich o dostęp do niezbędnych urządzeń.

CZĘŚĆ VII. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1

Kodeks Etyczno-Zawodowy Pedagoga

Naczelną wartością dla pedagoga szkolnego jako osoby zaufania publicznego jest dobro drugiego człowieka, respektowanie podstawowych wartości, zwłaszcza godności, podmiotowości i autonomii oraz prawa do rozwoju.

Etyka zawodowa jest to wg J. Szczepańskiego „zespół norm i dyrektyw wynikających z tradycji zawodu, ducha kultury narodowej, z podstawowych wskazań etycznych przyjętych w danym społeczeństwie, a zastosowanych do wykonywania danego zawodu”.

Kodeks ma na celu:

- ustalenie standardów zachowań, których przestrzeganie ma zagwarantować wykonywanie zawodu pedagoga w sposób rzetelny, profesjonalny i odpowiedzialny;
- wyznaczenie zasad postępowania w pracy z uczniem, rodzicem i społecznością szkolną.

Ogólna postawa pedagoga:

- rozwijanie kwalifikacji etyczno-moralnych;
- wykorzystywanie w swej pracy rzetelnej wiedzy specjalistycznej;
- wzbogacanie kwalifikacji zawodowych;
- nabywanie umiejętności mediacji, negocjacji i rozwiązywania konfliktów;
- znajomość procedur prawnych;
- umiejętność stosowania odpowiednich zasad i reguł postępowania pedagogicznego.

Zasady postępowania w pracy pedagogicznej:

- podmiotowe traktowanie ucznia, poszanowanie jego prywatności;

- stosowanie zasady jak najmniejszej interwencji;
- stosowanie zasady równych szans w relacji uczeń – pedagog (zasada partnerstwa);
- otwarcie na inność (zasada pluralizmu);
- obiektywizm i konsekwencja w działaniach;
- działanie bez przemocy.

Odpowiedzialność etyczna pedagoga wobec ucznia, rodziców i nauczycieli:

- promowanie humanizmu;
- kształtowanie osobowości;
- ukazywanie perspektyw celów i wartości etyki;
- uświadamianie celowości przestrzegania zasad i norm postępowania w życiu społecznym;
- pomoc w rozwiązywaniu konfliktu, problemu;
- wyjaśnianie wątpliwości w celu unikania nieporozumień;
- pomoc w rozumieniu uczuć i emocji osób;
- rozpoznawanie rzeczywistej motywacji postępowania ucznia, istoty konfliktu, potrzeb i oczekiwań stron;
- ułatwianie wymiany poglądów i opinii zainteresowanych.

Odpowiedzialność etyczna wobec swojego pracodawcy, współpracowników i własnego zawodu:

- wywiązywanie się z nałożonych zadań;
- wzbogacanie swojego warsztatu pracy o nowoczesne pomoce dydaktyczne;
- dbałość o rozwój zawodowy, integralność zawodową i właściwą rangę zawodu;
- przestrzeganie tajemnicy zawodowej;
- korzystanie z wiedzy i doświadczenia innych pracowników jak też dzielenie się własnym dorobkiem zawodowym;
- dbanie o właściwą współpracę z innymi pracownikami;
- umiejętne rozwiązywanie konfliktów;
- kompetencje interpersonalne.

Kwalifikacje moralne pedagoga:

- poszanowanie godności człowieka;
- empatia;
- uczciwość;
- życzliwość;

- cierpliwość;
- tolerancja;
- sprawiedliwość;
- lojalność;
- słowność;
- otwartość;
- odpowiedzialność;
- bezinteresowność;
- obiektywizm;
- krytycyzm wobec siebie;
- wysoka kultura osobista.

Załącznik 2

„10 tez o schizofrenii” - podstawowe informacje na temat choroby opracowane przez Światowe Towarzystwo Psychiatryczne (WPA)

- Schizofrenia jest chorobą i wymaga leczenia. Nikomu nie można przypisywać winy za zachorowanie.
- Schizofrenia jest chorobą o wielu wymiarach i nie jest tylko chorobą mózgu. Przebieg choroby jest bardzo różny.
- Schizofrenia jest nie tylko chorobą, jest także doświadczeniem chorej osoby i grupy najbliższej otaczającej tę osobę (zwłaszcza rodziny) – nie rzadko łatwiej unieść ciężar choroby niż wyzwolonych jej przebiegiem doświadczeń.
- Schizofrenia nie jest chorobą dziedziczną, nie wiadomo co jest przenieszone, najprawdopodobniej sprzyjająca zachorowaniu cecha podatności a nie sama choroba.
- Schizofrenia nie jest chorobą nieuleczalną i rokowanie jest zróżnicowane, znane są postacie ograniczone do jednego epizodu, późne poprawy i późne wyleczenia.
- Jest schizofrenia – nie ma „schizofreników”, zawsze obok chorych można dostrzec zdrowe aspekty funkcjonowania u każdej chorej osoby.

- Chory na schizofrenię nie przestaje być człowiekiem, osobą, obywatelem. Choroba nie podważa człowieczeństwa chorych, nie narusza ludzkiej godności, nie ogranicza praw (poza wyjątkowymi sytuacjami), nie pozbawia ani słabości, ani talentów, choć może je uwypuklać lub ograniczać.
- Chorzy na schizofrenię nie zagrażają innym bardziej niż osoby zdrowe – większości czynów agresywnych i zabronionych przez prawo dopuszczają się zdrowi, a nie chorzy.
- Chorzy na schizofrenię oczekują szacunku, zrozumienia i pomocy.
- Schizofrenia rzuca światło na pytania egzystencjalne, wspólne chorym i zdrowym – o granice poznawalności świata i własnych przeżyć, o granice między złudzeniem a rzeczywistością, o kryteria prawdy i fałszu, o relacje między wolnością a odpowiedzialnością, o granice i determinanty tożsamości, o sens życia, o jego metafizyczne aspekty.

Najważniejsze objawy depresji

- Uczucie smutku i przygnębienia.
- Spadek zainteresowań i brak odczuwania przyjemności ze spraw i zajęć, które wcześniej sprawiały radość (hobby, spotkania ze znajomymi, spacer, sport, rekreacja).
- Zmiany apetytu i wagi ciała (najczęściej spadek apetytu i chudnięcie).
- Zaburzenia snu:
 - najczęściej:
 - utrudnione zasypianie (ponad 30 min.),
 - sen płytki i przerywany,
 - wczesne budzenie się,
 - rzadziej:
 - wzmożona senność (również w dzień).
- Zmniejszenie aktywności, spowolnienie, apatia, brak chęci do zajmowania się nawet przyjemnymi sprawami.
- Ciągłe uczucie zmęczenia, znużenia i braku energii.
- Poczucie własnej bezwartościowości lub małej wartości, poczucie beznadziejności, poczucie nieuzasadnionej winy.
- Trudności w koncentracji uwagi, zapamiętywaniu, podejmowaniu nawet prostych, codziennych decyzji.
- Nawracające myśli o własnej śmierci, poczucie, że nie ma po co żyć, pragnienie śmierci, pojawiające się myśli samobójcze.

Załącznik 3

Słowniczek używanych pojęć

Słowniczek zawiera wyjaśnienia kilkudziesięciu pojęć użytych w materiale pn. „Procedury i strategie zarządzania kryzysem w szkole.”

Algorytm - skończony, uporządkowany zbiór jasno zdefiniowanych czynności, koniecznych do wykonania pewnego zadania. Określenie często używane w sensie: przepis, instrukcja. Zwykle sformułowany w sposób ścisły, w oparciu o język matematyki.

BZK - Biuro Zarządzania Kryzysowego Starostwa Powiatowego w Leżajsku.

Czynniki spustowe - okoliczności, bodźce, które zwiększają prawdopodobieństwo, że w danej sytuacji pojawią się określone zdarzenia.

Czynniki przedwypadkowe - czynniki, okoliczności, które mogą uprzedzać zdarzenie krytyczne.

Debriefing - spotkanie, które ma swoją ustaloną strukturę, przebieg. Jego celem jest wymiana doświadczeń związanych ze zdarzeniem, normalizacja doświadczeń wszystkich uczestników, mobilizacja indywidualnych zasobów radzenia sobie ze skutkami zdarzenia, udzielanie informacji o dalszych planach, działaniach, konsekwencjach, a także monitorowanie stanu emocjonalnego poszkodowanych.

Defusing - spotkanie z osobami, które doświadczyły traumy, nie wymagające szczególnej struktury, często improwizowane na miejscu zdarzeń. Jego celem jest rozbrojenie ostrych reakcji kryzysowych, osłabienie napięcia.

Dyskusja z elementami odreagowania – metoda pracy z grupą lub indywidualnych spotkań zawierająca komponenty ważne, z punktu widzenia udzielenia szybkiego wsparcia i skutecznego odreagowania. Specyficzne cechy takiej dyskusji, to: podjęcie jej niezwłocznie po zdarzeniu, najlepiej nie później niż w następujących po nim 24 godzinach, koncentracja na 3 kluczowych obszarach przeżyć: behavioralnym (co wtedy robiłeś?), emocjonalnym (co wtedy czułeś?), poznawczym (o czym wtedy myślałeś). Jej prowadzenie wymaga przede wszystkim ogromnej uwagi i taktu.

Interwencja kryzysowa - metoda systemowego, interdyscyplinarnego oddziaływania na osoby w kryzysie, dostarczająca wszechstronnego wsparcia, wielostronnej pomocy, w szczególności koncentrującej się na emocjonalnym aspekcie kryzysu.

Kierowanie - tu: jedna z zasad działania w krytycznych momentach, łagodne, stanowcze postępowania z osobami w kryzysie, związane z prawdopodobnym oszołomieniem, doświadczaniem dysocjacji, stanów rozkojarzenia, nierównowagi psychicznej. W najprostszym sensie: prowadzenie najdalej od miejsca zdarzenia, najdalej od dalszego zagrożenia, najdalej od poszkodowanych.

Łączenie - tu: jedna z zasad działania w krytycznych momentach, budowanie podtrzymującej, współczującej, nieosądzającej więzi werbalnymi i niewerbalnymi środkami. Dobra relacja z poszkodowanymi, nawet bardzo krótkotrwała, ma w pomocy kryzysowej ogromną wagę.

Ochrona - tu: jedna z zasad działania w krytycznych momentach, zorganizowanie, choćby symbolicznego schronienia przed dalszym zagrożeniem lub dalszą ekspozycją na urazowe bodźce. Im mniej bodźców dotrze do dzieci (i dorosłych), im mniej zobaczą, dotkną, usłyszą, powąchają, odczują, tym lepiej. Chronić przed gapiami, przedstawicielami mediów.

OIK – Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Leżajsku znajdujący się w strukturze Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Leżajsku.

Pomoc psychologiczna w kryzysie - Zadaniem psychologów zaangażowanych w redukcję skutków sytuacji kryzysowej jest nawiązanie kontaktu z osobami dotkniętymi kryzysem, niezależnie od subiektywnego poczucia dyrekcji szkoły na temat stopnia tego uczestnictwa. Psycholog dokonuje rozpoznania obszaru problemu i dostarcza wsparcia. W większości sytuacji wsparcie jest zapewniane poprzez mobilizację naturalnych źródeł pomocy - osób bliskich, rodziny, nauczycieli i dyrekcji. Podstawowa pomoc psychologiczna obejmuje także zapewnienie, że uczeń zostanie wysłuchany z uwagą i szacunkiem i będzie mógł rozładować narastające negatywne emocje. Spotkania z psychologami powinny odbywać się (o ile to możliwe) w salach szkolnych przy udziale nauczycieli przeszkolonych w kwestiach traumatycznego stresu i reagowania kryzysowego. Pierwsze działania psychologiczne w sytuacjach kryzysowych adresowane są do nauczycieli i wychowawców - ich celem jest przygotowanie kadry szkolnej do adekwatnego reagowania na kryzys.

PLU - Poradnia Leczenia Uzależnień Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Leżajsku

PPP - Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Leżajsku.

PZP - Poradnia Zdrowia Psychicznego.

Presuicydalny zespół, zawężenie - zespół przedsamobójczy to szczególny stan emocjonalny polegający na skierowaniu myśli i dążeń do spraw związanych ze śmiercią i samobójstwem oraz towarzyszącym mu przekonaniem o funkcjonowaniu w sytuacji bez wyjścia i braku możliwości uzyskania pomocy. Elementy składowe zespołu przedsamobójczego (czynniki suicydogenne):

- zawężenie funkcjonowania i dominacja negatywnych doznań emocjonalnych;
- intensywne rozważania o samobójstwie, fantazje samobójcze;
- hamowanie wybuchów agresji i kierowanie agresji na własną osobę.

Probacja alternatywna – swoista próba polegająca na zamianie środka (surowszego) wykonywanego w warunkach resocjalizacyjnej placówki stacjonarnej na organizację resocjalizacji w środowisku otwartym. W świetle przepisów prawa karnego, probacja to pozostawienie sprawcy na próbę w warunkach wolnościowych pod nadzorem wyspecjalizowanego organu, tj. kuratora.

Przesłuchanie nieletniego – podstawą prawną do przesłuchania nieletniego przez Policję jest art. 39 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Przesłuchanie sprawcy czynu karalnego odbywa się w obecności rodziców (ojca albo matki) lub opiekuna, albo obrońcy (gdy jest ustanowiony w sprawie), a jeżeli zapewnienie ich obecności jest w danym wypadku niemożliwe, należy wezwać nauczyciela, przedstawiciela powiatowego centrum pomocy rodzinie lub przedstawiciela organizacji społecznej, do której zadań statutowych należy oddziaływanie wychowawcze na nieletnich lub wspomaganie procesu resocjalizacji. Przesłuchanie nieletniego bez udziału którejkolwiek z osób wymienionych stanowi istotne naruszenie procedury. Przez „niemożliwość” wzięcia udziału w przesłuchaniu nieletniego jego rodziców, opiekuna lub obrońcy należy rozumieć przeszkodę natury faktycznej, której w danym wypadku nie można pokonać, np. chorobę, pobyt za granicą, pobyt w zakładzie karnym, itp., a w czynnościach nie cierpiących zwłoki również znaczną odległość od miejsca pobytu rodzica, opiekuna do miejsca dokonywania czynności.

Psychoza – zaburzenie psychiczne definiowane w psychiatrii jako stan umysłu, w którym doznaje się silnych zakłóceń w percepcji rzeczywistości. Osoby

które doznają stanu psychozy mogą doświadczać halucynacji, paranoidalnych urojeń i obsesji, nagłych zmian osobowości, a ich sposób myślenia ulega zwykle całkowitej dezorganizacji. Bardzo często osoba w stanie psychozy nie ma jej świadomości i wydaje się jej, że funkcjonuje normalnie.

Socjoterapia – całość oddziaływań wykorzystywanych przy zmniejszaniu skutków zaburzeń psychicznych, przede wszystkim u dzieci i młodzieży. Stawia sobie cele: terapeutyczne (m.in. dostarczanie doświadczeń korygujących, odreagowanie), rozwojowe (m.in. zaspokajanie potrzeb rozwojowych) i edukacyjne (poznawanie zagadnień ważnych z punktu widzenia problemu, trenowanie umiejętności).

SOWdOP - Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Nowej Sarzynie.

Symptomy psychotyczne – nie istnieje wyczerpująca lista możliwych objawów. Współczesna nauka jest wciąż stosunkowo bezradna w systematyzowaniu zaburzeń człowieka, szczególnie tych określanых jako „psychozy schizofafektywne”. Katalog możliwości przypomina typowy „worek diagnostyczny” w którym mogą znaleźć się zarówno objawy maniakalne (podwyższenie nastroju, idee wielkościowe, zwiększony napęd), jak i depresyjne (utrata zainteresowań, poczucie winy, pesymizm). Wszystkie incydenty, których wspólnym mianownikiem jest zmiana zachowania, reagowania ucznia, wymagają szczególnej uwagi nauczyciela. Mogą zwiastować ostry kryzys.

Szkolny Zespół Kryzysowy (SZK) – zespół sformowany w okresie działań poprzedzających kryzys. Dobór osób do takiego zespołu powinien być bardzo staranny i rozważny. Jego przedstawiciele powinni pamiętać, że w określonych sytuacjach mogą zostać sprowadzeni do roli personelu pomocniczego. Będzie tak w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia (sytuacje z zakładnikami, zabójstwo na terenie szkoły), które rozciąga się w czasie i wymaga natychmiastowej interwencji służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek publiczny. Członkowie zespołu powinni nabyć umiejętność rotacji ról, gdyż w niektórych sytuacjach konieczne będzie zastępowanie się nawzajem.

Poniżej przedstawiamy typowe role zespołu (na podstawie James, Gilliland, 2005):

- *Koordynator reagowania kryzysowego* – osoba umiejąca podejmować trafne decyzje pod presją czasu i na podstawie ograniczonych danych. Zaleca się, aby wywodziła się z władz szkoły, znała rozkład pomieszczeń budyn-

ku oraz elementy planu kryzysowego. Rolą jej jest wdrażanie, kierowanie i ocena planu kryzysowego;

- *Koordinator przebiegu interwencji kryzysowej* – odpowiada za przeprowadzenie działań zgodnych z planem kryzysowym. Powinien znać techniki interweniowania kryzysowego i radzić sobie z różnymi rodzajami kryzysów, od katastrof do zdarzeń obejmujących pojedyncze osoby;
- *Łącznik z przedstawicielami mediów* – odpowiada za nawiązanie i utrzymanie kontaktu z dziennikarzami zarówno mediów lokalnych jak też ogólnokrajowych. Powinien posiadać gruntowną wiedzę na temat sytuacji konfliktowych oraz metod komunikowania się w kryzysie, jak też umieć konstruować informacje dla mediów oraz oceniać skutki podawania konkretnych informacji dziennikarzom;
- *Łącznik z policją i służbami porządkowymi, ratowniczymi, medycznymi* – jego skuteczność uzależniona jest od jakości kontaktów z organami ścigania. Powinien mieć obszerną wiedzę na temat procedur bezpieczeństwa i występujących zagrożeń w środowisku lokalnym. Ponadto osoba taka powinna znać procedury zgłaszania zawiadomień o przestępstwach, tryb prowadzenia postępowań powypadkowych oraz w sprawach o przestępstwa. Zadaniem jej jest również zapewnienie odpowiedniej pomocy medycznej osobom poszkodowanym oraz powiadamianie osób zainteresowanych o stanie zdrowia osób zaangażowanych w sytuację kryzysową;
- *Łącznik ze społecznością lokalną i rodzicami* – podstawowym zadaniem tej osoby jest kontaktowanie się z rodzicami i przedstawicielami społeczności lokalnej oraz dostarczanie im informacji oraz wsparcia. Jest to bardzo ważne, ponieważ te kontakty będą silnie wpływać na możliwości porażenia sobie ze skutkami zdarzeń kryzysowych;
- *Osoby interweniujące w kryzysie* – personel zaangażowany w interwencję kryzysową należy dobierać spośród osób mających silną motywację do udzielania pomocy innym, np. psychologów, pedagogów, wychowawców, pielęgniarek etc. Ważną sprawą jest, aby osoby te miały dobry kontakt z dziećmi lub młodzieżą. Decydujące dla sprawnego i profesjonalnego działania jest przeszkolenie z udzielania pomocy psychologicznej, prowadzenia odreagowania, debriefingu, itp. Nie każda osoba będąca pedagogiem, wychowawcą czy psychologiem szkolnym jest automatycznie dobrym kandydatem na interwenta. Konieczne jest tutaj oprócz motywacji do pomocy innym, odpowiednie przeszkolenie, trening i doświadczenie;
- *Logistyk* – osoba ta powinna mieć dostęp do materiałów niezbędnych dla działania w kryzysie, np. papieru, długopisów, telefonów, wody pitnej, ale także środków transportu i łączności (kierownik administracyjny szkoły?).

Sytuacja kryzysowa, kryzys w szkole – zbieg zdarzeń, okoliczności, zachowań, które zakłócają naturalny tryb funkcjonowania szkoły, burzą „rutynę”, zdarzenia, które następują nagle, nieoczekiwanie.

Trauma (lub uraz psychiczny) – ostry, nagły uraz, który może spowodować zaburzenia somatyczne i psychiczne. Często na skutek intensywnej emocji lub urazu czaszkowego, wywołanego wypadkiem lub jednorazową katastrofą (trzęsienie ziemi, pożar, itd.), człowiek przejawia mniej lub bardziej trwałe objawy zaburzeń psychicznych (syndrom pourazowy). Najważniejsze z nich to drażliwość, łatwe uleganie zmęczeniu, astenia, amnezja, regres do któregoś ze stadiów okresu dziecięcego, czasem ucieczka w chorobę i problemy alkoholowe.

Ujęcie nieletniego – to „schwytanie” go na gorącym uczynku czynu zabronionego lub w pościgu podjętym bezpośrednio po popełnieniu czynu. Po ujęciu nieletniego policjant powinien poinformować go o przyczynie ujęcia i pouczyć o prawie złożenia zażalenia do sędziego rodzinnego na czynność naruszającą jego prawo. Jeżeli nie wystąpią przesłanki do zatrzymania nieletniego, po dokonaniu, zgodnie z przepisami ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, czynności z jego udziałem, winien on być niezwłocznie przekazany rodzicom lub opiekunom, którzy pisemnie potwierdzą przejęcie nieletniego.

WOTU - Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnień w Rzeszowie.

Zatrzymanie nieletniego – jeżeli jest to konieczne ze względu na okoliczność sprawy, Policja może zatrzymać, a następnie umieścić w policyjnej izbie dziecka nieletniego, co do którego istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełnił czyn karalny, a zachodzi uzasadniona obawa ukrycia się nieletniego lub zatarcia śladów tego czynu, albo gdy nie można ustalić tożsamości nieletniego. Policja o zatrzymaniu nieletniego niezwłocznie zawiadamia jego rodziców lub opiekunów. Przez niezwłoczne powiadomienie należy rozumieć dopełnienie obowiązku powiadomienia tych osób, gdy tylko zostanie ustalony ich adres, numer telefonu itp. Jeżeli zachodzi konieczność dokonania z udziałem nieletniego czynności w wypadkach nie cierpiących zwłoki, a przed rozpoczęciem tych czynności brak jest podstaw do zatrzymania nieletniego, Policja doprowadza go do jednostki albo – w miarę potrzeby – dokonuje czynności w miejscu jego zamieszkania. Jeżeli nie znajdą przesłanki do zatrzymania nieletniego, po zakończeniu czynności dokonywanych z jego udziałem poza miejscem zamieszkania, przekazuje go rodzicom lub opiekunom (za pisemnym potwierdzeniem przejęcia nieletniego).

Załącznik 4

Skład osobowy zespołu uczestniczącego w opracowywaniu „Procedur i strategii zarządzania kryzysem w szkole”

1. ***Ireneusz Stefański*** – Wydział Edukacji, Zdrowia i Kultury Fizycznej Starostwa Powiatowego w Leżajsku
2. ***Stanisław Chmura*** – Biuro Zarządzania Kryzysowego Starostwa Powiatowego w Leżajsku
3. ***Wojciech Kostek*** – Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Leżajsku
4. ***ks. Jerzy Gałzka*** – Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie Oddział w Przemysłu
5. ***Aneta Czapla-Kaszowska*** – Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Leżajsku
6. ***Monika Chrzęstek*** – Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Leżajsku
7. ***Justyna Sandomierska*** – Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Leżajsku
8. ***Dorota Dąbek*** – Zespół Szkół Technicznych w Leżajsku
9. ***Elżbieta Rup*** – Zespół Szkół Licealnych w Leżajsku
10. ***Barbara Żak*** – Zespół Szkół w Nowej Sarzynie
11. ***Agnieszka Bańka*** – Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Leżajsku
12. ***Adam Kopacz*** – Komenda Powiatowa Policji w Leżajsku
13. ***Jerzy Białkowski*** – Straż Miejska w Leżajsku

Załącznik 5

Telefony i miejsca, gdzie można uzyskać pomoc

Telefony alarmowe:

- 999 – pogotowie ratunkowe
- 998 – Straż Pożarna
- 997 – Policja
- 017 242 13 87 – Straż Miejska
- 991 – pogotowie energetyczne
- 992 – pogotowie gazowe
- 112 – numery alarmowe z telefonu komórkowego
- 017 242 13 00 – telefon zaufania

Telefony służb:

- 017 242 91 34 – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grodzisku Dolnym
- 017 243 00 44 – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kuryłówce
- 017 242 86 00 – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Leżajsku
- 017 242 04 97 – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Leżajsku
- 017 240 12 80 – Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Nowej Sarzynie
- 017 242 82 58 – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Leżajsku
- 017 242 07 99 – Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Leżajsku
- 017 242 13 00 – Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Leżajsku
- 017 241 38 13 – Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Nowej Sarzynie
- 017 242 71 13 wew. 422 – Poradnia Leczenia Uzależnień przy SP ZOZ w Leżajsku
- 017 240 45 68 – Biuro Zarządzania Kryzysowego Starostwa Powiatowego w Leżajsku

Adresy i telefony, gdzie można uzyskać pomoc:

Ośrodek Interwencji Kryzysowej w Leżajsku

Leżajsk, ul. M.C. Skłodowskiej 8, tel. 017 242 13 00,
Ośrodek działa od poniedziałku do piątku w godz.: poniedziałek 8⁰⁰ – 17³⁰,
czwartek 7³⁰ – 15³⁰, pozostałe dni tygodnia 7³⁰ – 17³⁰.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Leżajsku

Leżajsk, ul. M.C. Skłodowskiej 8, tel. 017 242 07 99
e-mail: poradnialeжайsk@o2.pl
Poradnia działa od poniedziałku do piątku w godz. 8⁰⁰ – 16⁰⁰.

Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Nowej Sarzynie

ul. Łukasiewicza 3, tel. 017 241 38 13
e-mail: sownowasarzyna@vp.pl, www.sownowasarzyna.pl
Ośrodek działa przez całą dobę, także w święta.

Poradnia Uzależnień i Rodzinna

Stowarzyszenia Katolicki Ruch Antynarkotyczny KARAN
Rzeszów, ul. Piłsudskiego 8/10, tel. 017 862 13 14
e-mail: karan.rzeszow@op.pl, www.karan.pl
Poradnia działa od poniedziałku do piątku za wyjątkiem wtorku, w godz.:
poniedziałek 10⁰⁰ – 14⁰⁰, środa 10⁰⁰ – 12⁰⁰ i 16⁰⁰ – 19⁰⁰, czwartek 10⁰⁰ – 18⁰⁰,
piątek 15⁰⁰ – 20⁰⁰.

Oddział Psychiatryczny Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Leżajsku

Leżajsk, ul. Leśna 22
tel. 017 242 71 13 wew. 415
Oddział działa przez całą dobę, także w święta.

Poradnia Leczenia Uzależnień Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Leżajsku

Leżajsk, ul. Leśna 22, tel. 017 242 71 13 wew. 422
e-mail: odwyk@op.pl
Poradnia działa od poniedziałku do piątku w godz.: poniedziałek, środa, piątek
7⁰⁰ – 15⁰⁰, wtorek, czwartek 12³⁰ – 20⁰⁰.

Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnień w Rzeszowie

Rzeszów, ul. Siemieńskiego 17

tel. 017 861 16 40, 017 861 17 44

Ośrodek działa od poniedziałku do piątku w godz. 8⁰⁰ – 20⁰⁰.

Centrum Profilaktyki i Terapii Uzależnień w Rzeszowie

Rzeszów, ul. Kochanowskiego 17, tel. 017 858 11 81

e-mail: cpitu@odwyk.pl

Centrum działa od poniedziałku do piątku w godz. 8⁰⁰ – 20⁰⁰.

**Oddział Psychiatrii Dzieci i Młodzieży Samodzielnego Publicznego
Zespołu Opieki Zdrowotnej w Łąncucie**

Łącut, ul. Paderewskiego 5

tel. 017 224 01 00 wew. 117 lub 132 lub 267

Oddział działa przez całą dobę, także w święta.

**Poradnia Zdrowia Psychicznego Dzieci i Młodzieży i ich Rodzin
Samodzielnego Publicznego Zespołu Opieki Zdrowotnej w Łąncucie**

Łącut, ul. Paderewskiego 5, tel. 017 224 01 00 wew. 132

Poradnia działa od poniedziałku do piątku.

Bezpłatna Ogólnopolska Infolinia KARAN

0 800 120 289

Powiatowy Telefon Zaufania

017 242 13 00

Telefon Zaufania dla Osób Uzależnionych od Narkotyków i ich Rodzin

017 862 13 14

NOTATKI

Redakcja materiałów:

Ireneusz Stefański

Wojciech Kostek

Opracowanie graficzne i druk:

RS DRUK

35-082 Rzeszów, ul. Podgórska 4

tel./fax (0-17) 85-40-790

e-mail: poczta@rsdruk.pl